

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Ondřej Palan

**Smluvní pokuta jako nástroj utvrzení dluhu
v obchodních vztazích**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: **prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.**

Katedra: **Katedra obchodního práva**

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): **25. 3. 2015**

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. 3. 2015.

.....

Ondřej Palan

Na tomto místě bych rád poděkoval paní prof. JUDr. Stanislavě Černé, CSc., vedoucí mé diplomové práce za vlídný přístup, cenné rady a připomínky při vedení mé diplomové práce. Dále bych chtěl poděkovat mým nejbližším, jejichž podpora mi umožnila sepsání této práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Institut smluvní pokuty obecně.....	3
1.1 Vývoj právní úpravy smluvní pokuty	4
1.2 Současná právní úprava smluvní pokuty	9
1.2.1 Jednotné závazkové právo	10
1.2.2 Kogentnost a dispozitivnost právních norem.....	11
1.2.3 Paragrafové znění úpravy smluvní pokuty v OZ.....	15
1.3 Charakteristika smluvní pokuty	16
1.3.1 Zajištění a utvrzení dluhu	17
1.3.2 Akcesorita smluvní pokuty	19
1.3.3 Funkce smluvní pokuty.....	21
2. Ujednání o smluvní pokutě	23
2.1 Formální náležitosti	23
2.2 Obsah ujednání o smluvní pokutě.....	26
2.2.1 Účastníci ujednání o smluvní pokutě.....	26
2.2.2 Utvrzená povinnost.....	28
2.2.3 Další obsahové náležitosti ujednání o smluvní pokutě.....	33
2.2.4 Modifikace ujednání o smluvní pokutě	37
2.3 Výklad ujednání o smluvní pokutě	38
2.4 Vady ujednání o smluvní pokutě	40
3. Právo na úhradu smluvní pokuty	45
3.1 Vznik práva na úhradu, splatnost a úhrada smluvní pokuty	45
3.2 Promlčení smluvní pokuty	48
3.3 Osud smluvní pokuty při cesi či odstoupení	50
3.4 Zneužití smluvní pokuty	52
4. Moderační oprávnění soudu.....	55
4.1 Předmět a podmínky moderace.....	56
4.2 Moderace smluvní pokuty	60
Závěr	64
Seznam zkratk	67
Seznam použitých zdrojů.....	68
Monografie.....	68
Odborné články	69
Právní předpisy	71
Judikatura.....	72
Další zdroje	77
Abstrakt.....	78
Summary	80
Klíčová slova - Key words.....	82

Úvod

Smluvní pokuta je právním institutem v praxi čteně využívaným, jehož smysl tkví v utvrzení jednotlivých povinností smluvních stran. Smluvní pokuta skrze své funkce posiluje pozici věřitele a směřuje k dosažení jedné ze stěžejních zásad soukromého práva *pacta sunt servanda*. Ačkoli se jedná o téma představující řadu teoretických i praktických úskalí, jeho zákonná úprava je již od obecného zákoníku občanského z roku 1811 relativně stručná. Značnou měrou se proto na formování smluvní pokuty v praxi podílela a stále podílí soudní judikatura, která je v řešení sporných otázek někdy ustálená a jindy naopak dosti nestálá.

Z hlediska rozsahu zákonné úpravy smluvní pokuty změnu nepřinesl ani nový kodex soukromého práva zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“). Co však OZ přinesl, jsou zásadní změny přímo v právní úpravě smluvní pokuty, kde pro smluvní pokutu v obchodních vztazích je významné nové systematické pojetí smluvní pokuty jako utvrzení dluhu, uvolnění formy smluvní pokuty a podmínění moderačního oprávnění soudu návrhem dlužníka. Kromě přímých změn právní úpravy smluvní pokuty se do její celkové podoby podstatným způsobem promítají i další mnohdy převratné proměny soukromého práva, ať už se jedná o změny v obecné části OZ nebo o změny ve všeobecných ustanoveních o závazcích v OZ.

Základním cílem této práce je proto rozbor celkové proměny právní úpravy smluvní pokuty a zhodnocení jejího dopadu na některé problematické aspekty institutu smluvní pokuty zejména v obchodních vztazích. K vybraným otázkám budu přistupovat skrze komplexní analýzu dosavadních interpretačních i aplikačních závěrů. Její výsledky následně konfrontuji s účinnou právní úpravou, přičemž zhodnotím, ve kterých směrech přinesla nová právní úprava řešení, kde naopak lze očekávat přetrvání dosavadních problémů a jaké nové otázky mohou legislativní posuny vyvolat. S ohledem na výše zmíněnou důležitou roli, kterou při úpravě smluvní pokuty sehrává obsáhlá soudní judikatura, se též pokusím podhalit, které její závěry jsou nadále relevantní a u kterých rozhodnutí je naopak jejich další využitelnost vyloučena. V práci budu nejvíce uplatňovat metody logické a srovnávací.

Práci koncipuji do čtyř hlavních částí. V úvodu první části provedu stručný historický exkurz, jehož důležitost spatřuji ve skutečnosti, že současná podoba smluvní

pokuty je výsledkem postupného vývoje právní úpravy na našem území, a proto může být náhled do historie určitou inspirací při řešení současných nesnází spojených se smluvní pokutou. Dále se zaměřím na obecné změny závazkového práva v OZ, jejich vliv na institut smluvní pokuty a celkovou komparaci znění zákonné úpravy před a po rekonstrukci soukromého práva. Úvodní část zakončím obecnou charakteristikou smluvní pokuty.

Druhá část bude již podrobněji pojednávat o ujednání o smluvní pokutě, jeho formálních a obsahových náležitostech. Jelikož ústřední zásadou OZ je zásada autonomie vůle stran, měly by být možnosti stran při sjednávání smluvní pokuty rozšířeny, a je proto namístě zkoumat nové limity sjednávání smluvních pokut.

Předmětem třetí části bude právo na úhradu smluvní pokuty. Zkoumat budu, zda při jeho vzniku, splatnosti, promlčení či zneužití došlo s OZ k nějakým posunům a též jaký je osud práva na smluvní pokutu při postoupení utvrzené pohledávky či odstoupení od hlavního závazku.

Závěrečná část bude věnována moderačnímu oprávnění soudu. Krom samotné moderace a jejích důsledků zde budou rozebrány jednotlivé podmínky, při jejichž splnění může soud k moderaci přistoupit, a to včetně posouzení přiměřenosti výše smluvní pokuty.

Pro omezený rozsah diplomové práce není možné postihnout veškerou materii smluvní pokuty. V práci se proto nebudu zabývat ku příkladu komparací úpravy smluvní pokuty se zahraničními právními úpravami a až na výjimky zcela upustím od procesních souvislostí spojených s uplatněním práva na smluvní pokutu u soudu.

Jelikož bude v práci ve velkém rozsahu užívána soudní judikatura a bylo by nadbytečné u každého rozhodnutí hodnotit jeho aktuální použitelnost, dovolím si na úvod formulovat obecné pravidlo, kdy nevyplývá-li z textu práce opak, jsou v rámci argumentace užitá soudní rozhodnutí relevantní i pro novou právní úpravu, ačkoli vycházejí z předchozí právní úpravy.

Diplomová práce zachycuje právní stav ke dni 25. 3. 2015.

1. Institut smluvní pokuty obecně

Právní úprava smluvní pokuty (též označované jako pokuta konvenční či konvencionální)¹ obsažená v OZ na rozdíl od mnoha jiných institutů není převzata z obecného zákoníku občanského z roku 1811 ani z vládního návrhu jednotného občanského zákoníku z roku 1937, jenž byl jakožto modernizační revize obecného zákoníku občanského obecným ideovým zdrojem OZ,² ale jedná se o úpravu kontinuálně navazující na podobu smluvní pokuty v podobě, v jaké tu byla před rekodifikací soukromého práva. Proto je užitečné před zaměřením se na jednotlivé otázky související s právní úpravou smluvní pokuty v OZ nastínit dosavadní vývoj tohoto institutu na našem území.

Zároveň lze na úvod konstatovat, že rekodifikace přinesla zásadní proměny prakticky ve všech oblastech soukromého práva včetně práva závazkového. Cílem rekodifikace bylo přijetí kodexu, jenž by obstál při konfrontaci s ustálenými západoevropskými kodifikacemi civilního práva a zároveň reagoval na sociální a ekonomické výzvy posledních desetiletí. Pro dosažení tohoto cíle bylo nutné v některých směrech učinit obrat o 180° proti předchozímu stavu právní úpravy.³ OZ tak představuje komplexní a koncepčně nově pojatý celek. Při zkoumání důsledků změn, které přináší, nelze pouze izolovaně porovnávat právní úpravy jednotlivých institutů v podobě před a po přijetí nového soukromoprávního kodexu, ale je třeba vnímat zkoumanou problematiku v širších souvislostech, včetně zohlednění zásad, z nichž OZ vychází.⁴

¹ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 149.

² THÖNDEL, A. In DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 95.

³ ELIÁŠ, K. *Problematická ustanovení nového občanského zákoníku a jejich výklad*. Bulletin advokacie. 2013, č. 11. s. 27.

⁴ TINTĚRA, T. *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku*. Praha: Leges, 2013. s. 9.

1.1 Vývoj právní úpravy smluvní pokuty

Vývoj institutu smluvní pokuty má kořeny již v římském právu, kde se smluvní pokuta vyvinula pod označením *stipulatio poenae*. Jednalo se o případy tzv. konvenčních pokut, kdy věřitel si formou stipulace (tedy formou formálního verbálního kontraktu) dával od dlužníka slíbit plnění určitého obnosu peněz⁵ jako trest za eventuální nesplnění smluvních povinností.⁶ Římské právo rozlišovalo konvenční pokuty nepravé, zajišťující plnění nežalovatelná, a konvenční pokuty pravé, jež se vyvinuly později a byly povahy akcesorické, neboť přistupovaly k již existujícímu závazku hlavnímu. Konvenční pokuta pravá pak umožňovala věřiteli přímo zažalovat smluvenou částku aniž by musel prokazovat výši škody.⁷ Při těchto stipulacích se nepřihlíželo k zavinění. Jednalo se tedy o smluvní pokutu založenou na principu objektivní odpovědnosti.

Obecný zákoník občanský z roku 1811 (patent č. 946/1811 Sb. z. s.) smluvní pokutu upravil v § 1336 a systematicky ji zařadil v druhém díle, v hlavě třicáté, nadepsané – O právu na náhradu škody a dostiučinění.⁸ Tato právní úprava jako součást právní úpravy výše náhrady škody zdůrazňovala funkci smluvní pokuty jako paušalizované náhrady škody a méně jako způsobu zabezpečení.⁹ Význam smluvní pokuty byl však spatřován mj. též v motivačním působení hrozící majetkové újmy

⁵ I. Pelikánová k tomuto uvádí, že v římském právu mohla smluvní pokuta představovat pouze povinnost k peněžitému plnění a rozšíření na plnění nepeněžité přineslo až pandektní právo. In: PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku. 3 díl, Doplněk k prvnímu a druhému dílu: novelizace obchodního zákoníku - zák. č. 142/1996 Sb. a zák. č. 94/1996 Sb.;* B. *Obchodní závazkové vztahy – paragraf 261-408.* Praha: Linde Praha, 1996. s. 601.

⁶ KINCL, J., URFUS V., SKŘEJPEK M. *Římské právo.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 226.

⁷ HORÁK, P. *Přehled judikatury ve věcech smluvní pokuty (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku).* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 15.

⁸ Původní text: „Smluvní strany mohou sjednati zvláštní úmluvu, že má býti místo újmy, která se má nahraditi, zapravena určitá peněžitá nebo jiná částka pro případ, že slib nebude buď vůbec nebo náležitým způsobem anebo že bude pozdě splněn (§ 912). Ale při zapůjčkách nesmí částka, na kterou soudce uzná, přesahovati pro prodlení s placením nejvyšší zákonné úroky. V jiných případech buď náhradní částka soudcem, třeba-li po slyšení znalců, zmírněna, prokáže-li dlužník, že je přílišná. Kromě toho, že byla zvláštní úmluva, nezprošťuje zaplacení náhradní částky od splnění smlouvy.“

⁹ OVEČKOVÁ, O. *Zmluvná pokuta.* 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2004. s. 10.

na dlužníka.¹⁰ Předmětem smluvní pokuty mohlo být cokoli, co mělo majetkovou hodnotu. Zákoník zakotvil soudcovské moderační právo a implicitně byla dovozena ústní forma ujednání o smluvní pokutě. Předpokladem vzniku nároku na smluvní pokutu bylo zavinění dlužníka, čili jednalo se o odpovědnost subjektivní. Zavinění však bylo presumováno a dlužník musel dokázat, že je bez zavinění.¹¹ Pro další vývoj podoby institutu smluvní pokuty na našem území není bez zajímavosti, že obecný zákoník občanský umožňoval sjednání jednak smluvní pokuty ve prospěch třetí osoby a jednak tzv. nepravé konvenční pokuty, k níž se někdo zavázal pro případ, že něco vykoná či opomine, aniž se zavazoval k dotyčnému úkonu.¹²

Právní úprava smluvní pokuty se po dobu platnosti obecného zákoníku občanského na našem území určitým způsobem vyvíjela. Od roku 1863 platil všeobecný obchodní zákoník (č. 1/1863 ř. z.), jenž obsahoval speciální úpravu ve vztahu k obecnému zákoníku občanskému pro obchodní vztahy. Všeobecný obchodní zákoník stanovil, že konvencionální pokuta není co do výše nikterak omezena a činit může i dvojnásobně tolik, co úroky. V pochybnostech se zaplacením smluvní pokuty dlužník neosvobodil od plnění a stejně tak se v pochybnostech přiznával věřiteli nárok na náhradu škody převyšující smluvní pokutu.¹³ Spornou otázkou představovala možnost uplatnění soudního moderačního práva pro vztahy upravené všeobecným obchodním zákoníkem. Dle tehdejšího převažujícího mínění byla moderace obchodů možná, k čemuž se přikláněl jak dobový komentář F. Roučka a J. Sedláčka k obecnému zákoníku občanskému,¹⁴ tak i dobová judikatura,¹⁵ a to s ohledem na znění

¹⁰ Význam Smluvní pokuty byl spatřován mj. též v motivačním působení hrozící majetkové újmy na dlužníka. In: KUBEŠ, V. In ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl V.* Repr. pův. vyd. z r. 1937. Praha: Codex Bohemia, 1998. s. 969.

¹¹ Tamtéž, s. 970.

¹² SEDLÁČEK, J. *Obligační právo*. 1. Díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 105.

¹³ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku. 3 díl, Doplněk k prvnímu a druhému dílu: novelizace obchodního zákoníku - zák. č. 142/1996Sb. a zák. č. 94/1996 Sb.;* B. *Obchodní závazkové vztahy – paragraf 261- 408.* Praha: Linde Praha, 1996. s. 603.

¹⁴ KUBEŠ, V. In ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl V.* Repr. pův. vyd. z r. 1937. Praha: Codex Bohemia, 1998. s. 969.

§ 284 všeobecného obchodního zákoníku, kterým není zmírňovací právo soudu v žádném směru dotčeno. Komentář ale zmiňuje existenci i názorů opačných.

Další změnu doznala právní úprava smluvní pokuty v roce 1868 (zák. č. 62/1868 ř. z.), kdy byl z obecného zákoníku občanského vypuštěn maximální limit výše smluvní pokuty v podobě nejvyšších zákonných úroků pro případ zápůjček.¹⁶ Od této chvíle již více nebyla smluvní pokuta na našem území limitována konkrétní hranicí její maximální výše. Dle původního znění obecného zákoníku občanského se dlužník zaplacením smluvní pokuty neosvobodil od původního plnění. Třetí novela provedená císařským nařízením č. 69/1916 ř. z., tento stav změnila, když rozlišovala mezi smluvní pokutou sjednanou pro případ nesplnění povinnosti (zaplacením smluvní pokuty hlavní povinnost zanikla) a smluvní pokutou sjednanou pro případ nesplnění povinnosti ve stanovené době nebo místě (věřiteli náležely oba nároky).^{17, 18}

Občanský zákoník z roku 1950 (zákon č. 141/1950 Sb.) změnil systematické začlenění smluvní pokuty, kterážto byla přesunuta z části upravující náhradu škody do části o zajištění závazků. Návaznost na předchozí právní úpravu byla udržena v několika směrech. Ač byla smluvní pokuta zařazena mezi prostředky zajišťovací, stále si uchovala především charakter paušalizované náhrady škody.¹⁹ I tato právní úprava rozlišovala smluvní pokutu uzavřenou pro případ nesplnění smlouvy a smluvní pokutu pro případ nedodržení času anebo místa splnění.²⁰ Pokud se smluvní pokuta vztahovala na nedodržení času nebo místa splnění, bylo možné požadovat splnění povinnosti i zaplacení pokuty, leda by věřitel přijal plnění bez výhrad.²¹ Zákoník zakazoval, aby se dlužník mohl ze smluvní povinnosti vyplatit úhradou smluvní pokuty. Zachováno bylo

¹⁵ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 9. 1925, sp. zn. Rv I 1070/25, Vážný, č. 5278.

¹⁶ OVEČKOVÁ, O., op. cit. sub 9, s. 11.

¹⁷ PATĚK, D. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 11.

¹⁸ Rozlišení dvou variant smluvní pokuty se stalo příznačné pro úpravu smluvní pokuty v evropských kodifikacích, přičemž ve mnoha z nich přetrvává dodnes.

¹⁹ KOVAŘÍK, Z. *Smluvní pokuta*. Právní rozhledy. 1999, roč. 7, č. 9. s. 455.

²⁰ OVEČKOVÁ, O., op. cit. sub 9, s. 14.

²¹ KOVAŘÍK, Z., op. cit. sub 19, s. 455.

rovněž moderační právo soudu v případě nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty,²² zákonným kritériem v takovém případě byl význam řádného plnění smlouvy.²³ Podstatnou změnou bylo stanovení obligatorní písemné formy a vyloučení jiné než peněžité podoby smluvní pokuty.

Především pro vztahy vznikající v oblasti mezinárodního obchodního styku upravil smluvní pokutu zákoník mezinárodního obchodu (zák. č. 101/1963 Sb.). Smluvní pokuta byla i zde zařazena mezi zajišťovací závazky, což mělo zdůraznit její zabezpečovací funkci. Došlo k opuštění bezprostřední vazby na náhradu škody, neboť základní § 191 odst. 1 stanovil, že věřitel může požadovat smluvní pokutu bez ohledu na to, zda mu vznikla porušením sjednané povinnosti škoda, či nikoliv. Vznik práva na smluvní pokutu vylučoval právo na náhradu škody (§ 193).²⁴ Výše způsobené škody pak byla rozhodující pro moderační právo soudu jako hranice, pod kterou soud nemohl nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu snížit. Zákoník mezinárodního obchodu zavedl všeobecnou kumulaci nároků věřitele, neboť při zaplacení smluvní pokuty zůstalo zachováno právo na splnění zajišťované povinnosti. Z hlediska rozsahu práv věřitele již nebylo rozlišováno, zda byla smluvní pokuta sjednána pro případ porušení času či místa plnění nebo pro případ úplného nesplnění povinnosti. Dle I. Pelikánové tyto změny vypovídají o ztrátě historických kořenů a kontinuity evropských kodifikací.²⁵

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „SOZ“), v původním znění smluvní pokutu vůbec neupravoval. Oproti tomu zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník, upravující vztahy mezi socialistickými organizacemi, sice pojem smluvní pokuty přímo neobsahoval, avšak upravoval tzv. majetkové sankce, jež se dělily na majetkové sankce zákonné a majetkové sankce smluvní (ty byly ve své podstatě smluvními pokutami). Majetkové sankce zákonné byly co do druhu a výše stanoveny zákonem a socialistické organizace měly povinnost je v případě porušení povinností vymáhat na rozdíl od majetkových sankcí smluvních, od jejichž vymáhání mohla

²² Práva domáhat se snížení nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty se nebylo možné předem vzdát. V § 287 pak byla zakotvena dispozitivnost ustanovení o soudní moderaci, avšak pouze pro případ tzv. hospodářských smluv, tedy smluv, jimiž se zabezpečovalo provádění jednotného hospodářského plánu.

²³ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 12.

²⁴ KOVAŘÍK, Z., op. cit. sub 19, s. 455.

²⁵ PELIKÁNOVÁ, I., op. cit. sub 13, s. 603.

oprávněná organizace upustit a jež byly k prvně jmenovaným doplňkového charakteru. Cílem této úpravy bylo dosažení důsledného vymáhání práv skrze direktivní zakotvení povinnosti věřitele vymáhat zákonem stanovenou sankci.²⁶

Do SOZ byla smluvní pokuta zařazena novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb., s účinností od 1. 1. 1992. Úprava smluvní pokuty v rozsahu dvou ustanovení (§ 544 a 545) byla zařazena mezi způsoby zajištění závazků. Povinnost k zaplacení smluvní pokuty vznikla porušením zajištěné smluvní povinnosti bez ohledu na to, zda vznikla škoda, avšak oproti kogentní podmínce porušení povinnosti SOZ nevyklučoval dohodu smluvních stran, která by právo na smluvní pokutu vznikem škody podmínila.²⁷ Pokud se jedná o náležitosti ujednání o smluvní pokutě, SOZ stanovil obligatorně písemnou formu a určení výše smluvní pokuty alespoň skrze stanovení způsobu jejího výpočtu. Ze zákoníku mezinárodního obchodu byla převzata všeobecná kumulace nároků věřitele na smluvní pokutu a na splnění primární povinnosti, ač pouze dispozitivně. Ve vztahu k náhradě škody byla smluvní pokuta, taktéž dispozitivně, vymezena jako paušalizovaná náhrada škody bez ohledu na poměr mezi smluvní pokutou a náhradou škody.²⁸ Moderační právo soudu SOZ neobsahuje, avšak povinnost k zaplacení smluvní pokuty je dispozitivně konstruována na principu subjektivní odpovědnosti s presumovaným zaviněním.²⁹

Posledním kodexem, jenž upravoval smluvní pokutu před OZ, byl zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen „ObchZ“). Tato úprava, jež se s účinností od 1. 1. 1992 uplatňovala v obchodních vztazích, byla ve vztahu speciality k ustanovením SOZ, přičemž se jednalo o několik odchylek systematicky zařazených mezi další zajišťovací závazky. Byla stanovena absolutní objektivní odpovědnost, neboť pro případ povinnosti platit smluvní pokutu došlo k vyloučení aplikace ustanovení § 374 ObchZ o liberačních důvodech z objektivní odpovědnosti.³⁰ S tím je spojeno zakotvení moderačního práva soudu, který může s přihlédnutím k hodnotě a významu

²⁶ KOVAŘÍK, Z., op. cit. sub 19, s. 456.

²⁷ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 15.

²⁸ K tomuto SOZ předkládá stranám možnou variantu v podobě ujednání o oprávnění věřitele domáhat se náhrady škody přesahující smluvní pokutu.

²⁹ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 15.

³⁰ HORÁK, P., op. cit. sub 7, s. 16.

zajišťované povinnosti snížit nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu. Znění tohoto ustanovení vychází z podoby moderačního práva, jak bylo vymezeno v zákoníku mezinárodního obchodu. Moderovat smluvní pokutu bylo možné maximálně do výše škody vzniklé porušením zajištěné povinnosti do doby soudního rozhodnutí. Případnou dodatečně vzniklou škodu pak bylo možné uplatnit v režimu náhrady škody podle obchodního zákoníku.³¹ Konečně pro případ odstoupení od smlouvy ObchZ dispozitivně zachovával nárok na zaplacení smluvní pokuty.

Z vývoje institutu smluvní pokuty před OZ je možné shrnout, že v období totalitního režimu došlo k zásadním změnám, jež znamenaly odklon od právní úpravy smluvní pokuty, kterou lze označit z evropského hlediska jako tradiční. I. Pelikánová k této proměně konstatuje, že stop evropských soukromoprávních kodifikací je ohledně smluvní pokuty v SOZ a ObchZ poskrovnu a předmětné právní úpravy jsou pouhou sumarizací vývoje za období totality.³² Na tomto stavu nic nezměnilo porevoluční období ani OZ, který kontinuálně navazuje na jemu bezprostředně předcházející úpravu. Osobně se domnívám, že je tomu takto správně, neboť úprava smluvní pokuty v SOZ a ObchZ se za více jak dvě desetiletí své účinnosti v praxi vžila a její největší nedostatky OZ odstraňuje, tudíž radikální změna by byla institutu smluvní pokuty spíše na škodu. Velkou výhodou kontinuální úpravy smluvní pokuty je rovněž skutečnost, že z velké části bude nadále použitelná dosavadní obsáhlá judikatura.

1.2 Současná právní úprava smluvní pokuty

OZ s účinností od 1. 1. 2014 sjednocuje občanskoprávní a obchodněprávní úpravu, přičemž ustanovení o smluvní pokutě (§ 2048 až 2052) jsou přejata jak ze SOZ, tak především z ObchZ, a to s některými upřesňujícími změnami.³³ Nová právní úprava se tak dosti blíží předchozí právní úpravě platné pro obchodní závazkové vztahy. Proto lze i smluvní pokutu řadit mezi příklady komercializace občanského práva, kdy některé

³¹ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 16.

³² PELIKÁNOVÁ, I., op. cit. sub 13, s. 607.

³³ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku* [online]. s. 475 [cit. 11. 11. 2014]. Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

úpravy dosud platné jen pro jednání mezi podnikateli a v obchodních vztazích, jsou dány jako obecné pravidlo.³⁴

1.2.1 Jednotné závazkové právo

Provedenou rekodifikací došlo k odstranění duality úpravy závazků, jež byla rozštěpena mezi právní režimy SOZ a ObchZ. Tuto skutečnost lze jenom uvítat, neboť za předešlého komplikovaného stavu dvojkolejnosti docházelo k tomu, že obsahově v podstatě stejné právní instituty měly v různých právních odvětvích různou úpravu, a tudíž i nestejně právní důsledky.³⁵ Úprava závazkových vztahů v OZ vychází ze zásady, že OZ je jediným obecným kodexem soukromého práva a jako takový shrnuje hlavní masu právních pravidel vztahujících se k soukromým právním záležitostem společným všem osobám, tedy k osobám vůbec, k věcem vůbec a k právním jednáním vůbec.³⁶ Výsledkem je základní jednotná úprava relativních majetkových práv, a to včetně závazků vzniklých mezi podnikateli v souvislosti s jejich podnikatelskou činností.

Specifikum podnikatele jakožto profesionála, ať už je subjektem závazku (tzv. právní styk s podnikatelem) nebo se jedná o vztahy pouze mezi podnikateli (tzv. „pravý“ podnikatelský styk neboli právní styk podnikatelů), je zohledněno formou dílčích odchylek od obecné úpravy.³⁷ Jedná se o odchylky stanovící pro podnikatele pravidlo, které buďto obecně neplatí (např. § 1751 odst. 3 OZ) a většinou se jedná o zpřísnění nároků na podnikatele, nebo naopak stanovící, že určité obecně platné pravidlo pro podnikatele neplatí (např. § 1797 OZ), čímž je podnikateli odepřena

³⁴ TOMSA, M. *Obchodní závazky a nový občanský zákoník*. Obchodní právo č. 7-8/2009. s. 3. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 20. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz>>.

³⁵ NOVOTNÝ, V. *Renesance soukromého práva v českých zemích*. In: DĚDIČ, J., KOTOUČOVÁ, J. *Podnikatel a rekodifikace obchodního práva*. Praha: VŠAP, 2009. s. 114.

³⁶ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., op. cit. sub 33, s. 21.

³⁷ TICHÝ, L. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 1375 a násl.

ochrana poskytnutá běžnému účastníku soukromoprávního vztahu.³⁸ V ustanoveních týkajících se přímo smluvní pokuty takového odchytky OZ nestanovil. Zvláštní povaha podnikatelů se však do ujednání o smluvní pokutě promítne skrze všeobecná ustanovení ve věci vzniku, obsahu, změny a zániku závazků,³⁹ a to prostřednictvím výše zmíněných odchylek, a rovněž skrze zásadu ochrany slabší smluvní strany. Pojem slabší strany není v OZ definován. Jelikož se v praxi v tomto postavení může ocitnout každý včetně podnikatele, vždy je nutné vyjít z faktického vztahu smluvních stran.⁴⁰ K ochraně slabší strany následně slouží celá řada obligačních institutů, jejichž využití může připadat v úvahu i v případě smluvní pokuty – např. ochrana před překvapivými ujednáními v obchodních podmínkách (§ 1753), před neúměrným zkrácením (§ 1793) a lichvou (§ 1796) nebo před nekalými doložkami ve smlouvách uzavíraných adhézním způsobem (§ 1800 odst. 2). Zvláštní postavení zaujímá ochrana spotřebitele. Povaha podnikatelů jako obchodních profesionálů v závazkových vztazích bude též dozajista patřičně reflektována soudy při rozhodování sporů v souvislosti se smluvní pokutou. Pojem „obchodní vztah“ je nadále použitelný jako označení pravého podnikatelského styku, a právě smluvní pokuta sjednaná mezi podnikateli je předmětem této diplomové práce. Už jen s ohledem na to, že se nadále nejedná o samostatný právní režim výrazně se lišící od režimu obecného a že i podnikatel může být slabší smluvní stranou, nelze pravý podnikatelský styk pojímat jako zvláštní kategorii, ale je třeba postihnout ho skrze komplexní rozbor obecné právní úpravy.

1.2.2 Kogentnost a dispozitivnost právních norem

Za jednu z nejdůležitějších změn, které s sebou rekodifikace přinesla, považuji způsob vymezení kogentních a dispozitivních právních norem v OZ. K otázce možnosti odchýlení se od zákona OZ přistupuje poněkud rozdílně od předchozích právních úprav. SOZ díky vágní formulaci obecného pravidla v § 2 odst. 3 ponechával posouzení dispozitivních a kogentních norem na právní teorii a praxi, což vedlo k rozšiřování

³⁸ ČERNÁ, S., PLÍVA, S. a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. s. 28.

³⁹ Všeobecná ustanovení o závazcích § 1721 – 2054 OZ.

⁴⁰ BEZOUŠKA, P., PIECHOVICZOVÁ, L. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. s. 233.

nezdůvodněných závěrů o kogentní povaze některých norem. Oproti tomu ObchZ uváděl pro závazkovou část v § 263 přesný výčet kogentních ustanovení. Jako inspirace pro tento postup posloužil zákoník mezinárodního obchodu.⁴¹ Takovéto řešení bylo nad síly zákonodárce, což dokládá skutečnost, že obsah katalogu kogentních ustanovení se po celou dobu účinnosti ObchZ často měnil.⁴² I. Pelikánová k tomuto modelu uvádí, že nedává žádný prostor judikatuře a doktríně, je naprosto nepružný a staví nás před řadu otázek těžko zodpověditelných bez novelizace kodexu.⁴³

Pro otázku kogentních a dispozitivních norem v OZ je podstatné, že jako nejdůležitější hodnota je pojata svoboda člověka, z čehož vyplývá, že za první zásadu soukromého práva je pokládána zásada autonomie vůle.⁴⁴ Pokud má být vůle osob soukromého práva svobodná a zásadně má být pouze a jenom na vůli těchto osob ponecháno, jak si uspořádají svá majetková práva a povinnosti, pak musí být v úpravě závazkových vztahů ponechán co nejširší prostor pro realizaci autonomie vůle subjektů. Úprava závazkových vztahů je tak v OZ v co nejširší možné míře dispozitivní. Zásada autonomie vůle však není bezbřehá a tam, kde nezbytně nutný zájem společnosti převažuje nad individuálním soukromým zájmem, přicházejí na řadu limity autonomie vůle. Limity jsou obsaženy v normách kogentního charakteru, jež stranám znemožňují ujednání, která by byla v rozporu s jejich obsahem. Pro určení šíře autonomie vůle subjektů ohledně ujednání smluvní pokuty je proto rozhodující, zda OZ v převážně dispozitivní úpravě závazkových práv vůbec obsahuje kogentní normy smluvní pokutu limitující.

Obecné interpretační kritérium pro odlišení dispozitivních a kogentních právních norem je vymezeno v § 1 odst. 2 OZ: „*Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.*“ Jako vzor posloužil § 2 odst. 3 SOZ, avšak zvolena byla

⁴¹ TINTĚRA, T., op. cit. sub 4, s. 20.

⁴² V souvislosti se smluvní pokutou lze poukázat na § 301 ObchZ, jenž se do výčtu kogentních ustanovení v § 263 odst. 1 ObchZ dostal až novelou provedenou zák. č. 370/2000 Sb., s účinností od 1. 1. 2001. Do té doby byl jeho charakter nejistý.

⁴³ PELIKÁNOVÁ, I., op. cit. sub 13, s. 47.

⁴⁴ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., op. cit. sub 33, s. 20.

formulace konkrétnější.⁴⁵ Zároveň tímto došlo k zásadnímu posunu ve způsobu nazírání na kogentní a dispozitivní právní normy. Krom, ať už přímého či nepřímého, výslovného zákazu autonomní úpravy, přesouvá OZ těžiště omezení smluvní volnosti do oblasti konkrétních ujednání, které *a posteriori* sankcionuje neplatností v případě rozporu s dobrými mravy, veřejným pořádkem a právem týkajícím se postavení osob.⁴⁶ Pokud norma neobsahuje výslovný zákaz odchýlení se, pak již není rozhodná toliko její kogentní či dispozitivní povaha, ale rozhodující je, zda způsob, jakým se strany od normy odchýlily, bude shledán jako rozporný s dobrými mravy či veřejným pořádkem. Tímto postupem lze mezi kogentní normy obsahující výslovný zákaz odchýlení se zařadit rovněž kategorii norem, které výslovný zákaz neobsahují, avšak jakékoli odchýlení se od nich by znamenalo porušení dobrých mravů či veřejného pořádku. Všechny ostatní normy jsou pak normami dispozitivními, ale dispozitivními pouze potud, pokud by odchýlení se od nich nebylo v rozporu s limity autonomie vůle. Určitou slabinou tohoto přístupu může být, že jedno a totéž ustanovení bude jednou vykládáno jako dispozitivní a podruhé jako kogentní podle hypotetického výsledku jeho aplikace, což se však může ocitnout v rozporu s požadavkem na obecnost právních norem.⁴⁷

Na tomto místě je nutné uvést i jiné interpretace § 1 odst. 2 OZ. I. Pelikánová a R. Pelikán v komentáři k tomuto ustanovení docházejí k závěru, že takováto revoluční změna v náhledu na dispozitivnost a kogentnost norem nebyla tvůrci OZ zamýšlena a § 1 odst. 2 OZ obsahuje formulační chybu, když se ve skutečnosti nezakazují ujednání porušující dobré mravy, atd., ale stanoví se kogentní povaha zákonných ustanovení, jestliže by přípustnost odchylky dohodou stran vedla k porušení dobrých mravů, veřejného pořádku nebo úpravy postavení osob.⁴⁸ Toto pojetí bylo promítnuto

⁴⁵ Tamtéž, s. 32.

⁴⁶ ZACH, T. *Dispozitivnost soukromého práva* [online]. In: Výjezdní seminář z obchodního práva. Sborník příspěvků z roku 2012, 2012. [cit. 22. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.prf.cuni.cz/tomas-zach-1404045925.html>>.

⁴⁷ BERAN, K. In DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. s. 138.

⁴⁸ PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN R. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 14 a násl.

též v pracovní verzi návrhu novely OZ ze dne 17. 8. 2014 vypracované Ministerstvem spravedlnosti ČR.⁴⁹ Osobně nevidím důvod, proč by nové pojetí povahy soukromoprávních norem nemělo obstát, ač jeho celkové dopady do praxe bude možné zhodnotit až za mnoho let. Zároveň pokládám za nemožné, že by hned úvodní ustanovení OZ obsahovalo takto zásadní formulační chybu a že úmysl zákonodárce byl odlišný od znění generální klauzule pro posouzení kogentního či dispozitivního charakteru norem. Vymezení generální klauzule obsažené v § 1 odst. 2 OZ plně zapadá do obecných hodnotových východisek nové úpravy soukromého práva, neboť umožňuje co nejširší projev zásady dispozitivnosti soukromého práva. Pro úpravu smluvní pokuty má v porovnání s předešlým stavem v SOZ a ObchZ pozitivní důsledky.

Skrze generální klauzuli § 1 odst. 2 OZ můžeme dovodit převážnou dispozitivnost úpravy smluvní pokuty v OZ. Výslovný zákaz odchýlení se od zákonné úpravy smluvní pokuty stanoven není. Výjimkou je vymezení základních znaků institutu smluvní pokuty v první větě § 2048 OZ. Pokud by došlo ujednáním stran k odchýlení se od pojmových znaků smluvní pokuty, pak by se nejednalo o ujednání o smluvní pokutě,⁵⁰ ale nešlo by nutně o ujednání neplatné, jelikož by ho dle okolností bylo možné posoudit jako ujednání o odstupném, případně jako ujednání nepojmenované smluvní klauzule. Fakticky kogentním co do nemožnosti vyloučení moderačního oprávnění soudu je § 2051 OZ, jelikož skrze něj zákonodárce svěřil soudu kompetenci po zvážení všech okolností snížit nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu na přiměřenou výši. Soudu je tak za účelem ochrany veřejného pořádku dán nástroj korekce vůle smluvních stran, a proto není možné dohodou smluvních stran toto právo soudu vyloučit ani se od něj jakýmkoli způsobem odchýlit. Druhá věta limitující výši náhrady škody, na níž vznikne právo po provedené moderaci, je již úpravou dispozitivní, což je příznivý posun oproti předchozímu § 301 ObchZ, jenž obsahoval totožnou úpravu, ale za kogentní bylo označené celé ustanovení. Jelikož bylo stejně

⁴⁹ Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Pracovní verze návrhu zákona, kterým se mění zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník*. [online] s. 1 [cit. 3. 12. 2014]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2014/08/Navrh_zmen_NOZ.pdf>.

⁵⁰ TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta* [online]. s. 62. 2013 [cit. 22. 12. 2014]. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta. Dostupné z: <http://theses.cz/id/imefhx/_repo_upolrepo_key_6290076204>.

jako v OZ možné sjednat, že smluvní pokuta bude placena vedle nároku na náhradu škody, postrádalo omezení v podobě kogentního § 301 ObchZ jako celého ustanovení logiku.

1.2.3 Paragrafové znění úpravy smluvní pokuty v OZ

Systematicky je smluvní pokuta řazena spolu s uznáním dluhu do oddílu nadepsaného marginální rubrikou „Utvrzení dluhu“.⁵¹ Úvodní ustanovení (§ 2048 OZ) vzniklo spojením odstavců 1 a 2 ust. § 544 SOZ. Vymezuje základní znaky ujednání o smluvní pokutě (*Ujednají-li strany pro případ porušení smluvené povinnosti smluvní pokutu v určité výši nebo způsob, jak se výše smluvní pokuty určí,...*) a zachovává povinnost zaplatit smluvní poutu i pro případ, že nedojde ke vzniku škody (*...může věřitel požadovat smluvní pokutu bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda.*). Avšak stranám není bráněno, aby právo na smluvní pokutu vznikem škody podmínily. Naopak oproti předchozí úpravě je výslovně umožněn i nepeněžitý předmět smluvní pokuty a v souladu se zásadou bezformálnosti právního jednání není pro ujednání o smluvní pokutě vyžadována písemná forma. Smluvní pokuta je dispozitivně vystavena na objektivním principu, jenž dosud platil pouze pro obchodněprávní vztahy, s čímž plně koresponduje § 2051 OZ, který zakotvuje moderační právo soudu jako obecný soukromoprávní institut.⁵² Došlo tak k nápravě předchozího neblahého stavu, kdy ve vztazích podléhajících výlučně občanskému zákoníku musely soudy řešit nepřiměřenou výši smluvní pokuty skrze zneplatnění celého ujednání o smluvní pokutě. Odlišnost od úpravy moderačního práva obsažené v ObchZ záleží v tom, že k uplatnění moderačního práva soudu je nutný návrh dlužníka. Vztah smluvní pokuty a náhrady škody je upraven stejným způsobem jako tomu bylo v SOZ (srov. § 545 odst. 2 SOZ a § 2050 OZ), a to dispozitivně. Zaplacením smluvní

⁵¹ Oddíl 3, díl 8, hlava I čtvrté části OZ – § 2048 až § 2054. Poněkud matoucím shledávám, že díl 8 „Zajištění a utvrzení dluhů“ obsahuje oddíl 1 „Obecná ustanovení“, v němž je kromě vymezení zajištění oproti utvrzení dluhu obsažena rovněž obecná úprava jistoty. Jelikož se obecná úprava jistoty vztahuje pouze k zajištění, bylo by systematicky správnější vymezit jistotu obecně, ale v rámci zajištění dluhu.

⁵² ČERNÁ, S., KULHÁNKOVÁ, K. *Smluvní pokuta v NOZ*. Rekodifikace & praxe. 2013, roč. 1., č. 11. s. 4.

pokuty i nadále není dlužník zbaven povinnosti ke splnění utvrzeného dluhu. Ust. § 2052 zachovává použití ustanovení o smluvní pokutě na penále.

OZ na smluvní pokutu pamatuje ještě v několika dalších ustanoveních. Ust. § 1313 stanoví, že „*zástavní právo zajišťuje dluh a jeho příslušenství; je-li to zvlášť ujednáno, pak i smluvní pokutu.*“⁵³ Ust. § 1896 stanoví, že při postoupení smlouvy nelze zkrátit práva postoupené strany z vedlejších doložek ve smlouvě, jako je mimo jiné ujednání o smluvní pokutě. Podle § 2005 odst. 2 se odstoupení od smlouvy nedotýká práva na zaplacení smluvní pokuty. Konečně v § 2239 je v souvislosti s nájmem bytu a domu stanoveno, že se nepřihlíží k ujednání ukládajícímu nájemci povinnost zaplatit pronajímateli smluvní pokutu, pročež takové ujednání bude jen zdánlivým právním jednáním a nebude právně relevantní (§ 554).⁵⁴

Shrme-li, OZ ve srovnání s předchozí právní úpravou přináší hned několik významných změn a zpřesnění, a to zejména pro oblast občanskoprávních vztahů. Lze souhlasit s T. Tintěrou, že právní úprava smluvní pokuty v OZ je z koncepčního hlediska logickým vyústěním vývoje podoby smluvní pokuty na našem území.⁵⁵ Příznivý dopad má na institut smluvní pokuty odstranění dvojkolejnosti závazkového práva. Všechny změny jsou pozitivním posunem a je skrze ně odstraněno mnoho nedostatků předchozí právní úpravy, ač některé nejasnosti v rámci zákonné úpravy přetrvávají nadále. Dle mého názoru by si institut smluvní pokuty pro svůj frekventovaný výskyt v praxi zasloužil úpravu většího rozsahu, neboť i za stávající situace bude mnoho otázek ponecháno k zodpovězení judikatuře, což s ohledem na její povahu není ideálním řešením.

1.3 Charakteristika smluvní pokuty

Podstata smluvní pokuty záleží v povinnosti zavázaného poskytnout určité plnění. Účinnost této povinnosti je podmíněna naplněním odkládací podmínky v podobě

⁵³ Co do věty za středníkem se jedná o deklaratorní ustanovení, jímž chtěl zákonodárce zdůraznit, že OZ, stejně jako předchozí právní úprava, pojímá smluvní pokutu jako samostatný majetkový nárok odlišný od příslušenství pohledávky (§ 513).

⁵⁴ ČERNÁ, S., KULHÁNKOVÁ, K., op. cit. sub 52, s. 5.

⁵⁵ TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012. s. 22.

porušení povinnosti smluvní pokutou utvrzené. Označení institutu tvoří dvojslovní vzniklé ze slov *smlouva* poukazující na to, že ke vzniku ujednání o smluvní pokutě je nutná shodná vůle stran a že jde o institut sloužící k utvrzení smluvní povinnosti, a *pokuta* značící, že smyslem je krom dalšího též postih za porušení povinnosti. Smluvní pokuta bývá též označována jako pokuta konvenční, tedy utvrzující povinnosti založené smlouvou, čímž se liší od penále, které představuje pokutu pro porušení smluvní povinnosti stanovenou právním předpisem.⁵⁶ Jelikož česká právní úprava neobsahuje legální vymezení pojmu smluvní pokuta, můžeme tento pojem dle kontextu jeho užití chápat jednak v širším slova smyslu, kdy označuje utvrzovací závazkový vztah mezi věřitelem a dlužníkem, a jednak ve smyslu konkrétního plnění, jež může věřitel nárokovat a jež vzniká až okamžikem porušení utvrzované povinnosti.⁵⁷

1.3.1 Zajištění a utvrzení dluhu

Smluvní pokuta je jedním ze způsobů utvrzení dluhu, které je v OZ rozlišováno od zajištění dluhu.⁵⁸ Utvrzení a zajištění dluhu mají společné to, že působí jako pojistka proti selhání povinného subjektu s řádným a včasným splněním jeho smluvních, popř. mimosmluvních povinností.⁵⁹ Na rozdíl od zajištění, které záleží v možnosti věřitele pro případ, že by se nedočkal plnění od dlužníka, uspokojit svoji pohledávku jiným způsobem, utvrzení dluhu ve formě smluvní pokuty, ačkoli poskytuje věřiteli mnoho jiných výhod, zajišťovací funkci postrádá a nijak nezaručuje věřiteli, že jeho pohledávka bude zapravena.⁶⁰ Jedná se o zcela novou kategorizaci již tradičních

⁵⁶ Příklad penále v OZ je v rámci právní úpravy zájezdu ustanovení § 2535 odst. 1, které stanoví jako důsledek zrušení zájezdu pořadatelem ve lhůtě kratší než 20 dnů před zahájením penále ve výši 10% z ceny zájezdu. Úpravu penále pak lze nalézt ve zvláštních zákonech, např. § 13 zákona č. 67/2013 Sb., o službách spojených s užíváním bytů.

⁵⁷ TINTĚRA, T., op. cit. sub 55, s. 12.

⁵⁸ OZ není v tomto terminologickém rozlišování důsledný, když v § 2051 přebírá dikci ObchZ a hovoří o povinnosti zajištěné smluvní pokutou, ačkoli správně by se mělo jednat o povinnost utvrzovanou.

⁵⁹ TÉGL, P. *Zajištění a utvrzení dluhu v novém občanském zákoníku*. Obchodní právo. 2012, č. 10. s. 346.

⁶⁰ Tamtéž, s. 346.

institutů,⁶¹ která zohledňuje výše uvedené rozdíly a tím, že ze zajištění vyčleňuje smluvní pokutu a uznání dluhu, se snaží předejít problémům, které v minulosti musela řešit judikatura.⁶² Praktický dopad má toto rozlišování mimo jiné pro určení pořadí dluhů. Dle § 1933, pokud dlužník při plnění neurčí, na který ze svých několika dluhů plní, a věřitel dlužníka již dříve o splnění žádného z nich neupomenul, pak je dlužníkově plnění započteno na závazek nejméně zajištěný. Konkurojí-li si v takovém případě například dluh zajištěný zástavním právem s dluhem utvrzeným smluvní pokutou, pak bude plnění započteno na dluh utvrzený, neboť ten je dluhem méně zajištěným.⁶³

Se zavedením kategorie utvrzení dluhu vyvstávají otázky, zda je výčet učiněný v § 2010 taxativní či demonstrativní a jaké všechny důsledky plynou ze skutečnosti, že je daný institut podřaditelný pod utvrzení. S tím souvisí problém, že OZ nijak podrobněji utvrzení nevymezuje. Jediným pojmovým znakem utvrzení je, že přináší věřiteli jinou výhodu než hospodářské zajištění obligace, což je poněkud málo.⁶⁴ Do takové množiny je možné zařadit širokou řadu rozličných právních prostředků včetně možných nepojmenovaných smluvních klauzulí. I přes dikci užitou v § 2010 ohledně možností utvrzení dluhu, zvláště ve srovnání s předchozími větami týkajícími se zajištění dluhu, je nutné dojít k závěru, že výčet možností utvrzení dluhu není uzavřen.⁶⁵ V odborné literatuře je v souladu s tímto závěrem pod utvrzení řazeno mnoho dalších právních institutů. P. Bezouška mezi další způsoby utvrzení řadí přistoupení k dluhu nebo zákaz zcizení či zatížení,⁶⁶ D. Ondřejová by jako vhodné navrhovala

⁶¹ Pojem utvrzení se v literatuře objevuje již delší dobu právě v souvislosti s povahou smluvní pokuty, která je odlišná od zajištění. Např. SEDLÁČEK, J. *Obligační právo*. 1. Díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 103; ELIÁŠ, K. *Smluvní pokuta z pohledu právní doktríny i praxe*. Obchodní právo. 2001, č. 10. s. 3; ŠILHÁN, J. *Limitační působení smluvní pokuty v případě úmyslného porušení povinnosti*. Právní rozhledy. 2009, roč. 17, č. 8. s. 8.

⁶² Viz např. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. 8. 2009, sp. zn. 23 Co 242/2009, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 11/2011.

⁶³ ČERNÁ, S., KULHÁNKOVÁ, K., op. cit. sub 52, s. 4.

⁶⁴ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., op. cit. sub 33, s. 467.

⁶⁵ TINTĚRA, T., op. cit. sub 4, s. 9.

⁶⁶ BEZOUŠKA, P., PIECHOVICZOVÁ, L., op. cit. sub 40, s. 272.

zařazení závdavku mezi utvrzovací instituty⁶⁷ a P. Tégl by vedle závdavku zařadil pod utvrzení též úroky z prodlení.⁶⁸ Právě závdavek ale dle mého názoru pod pojem utvrzení řadit nelze, neboť určité hospodářské zajištění obligace v sobě zahrnuje, což ostatně konstatuje i důvodová zpráva k OZ, která mezi tři hlavní funkce závdavku řadí funkci zajišťovací.⁶⁹

Díky nevýraznému vymezení utvrzení v OZ a rozličnosti právních institutů, které lze pod tento pojem zařadit, je tak dle mého názoru jeho použitelnost omezena právě na odlišení od úpravy zajištění, aby věřitel, který má svoji pohledávku „pouze“ utvrzenou nebyl staven na roveň věřiteli s pohledávkou zajištěnou. Tomuto závěru nasvědčuje i skutečnost, že krom dílu OZ věnovanému zajištění a utvrzení se pojem utvrzení již v OZ dále nevyskytuje.

1.3.2 Akcesorita smluvní pokuty

Z charakteru smluvní pokuty jako utvrzovacího nástroje vyplývá její závislost na utvrzovaném závazku jakožto závazku hlavním či primárním. Tato skutečnost byla mnohokrát zdůrazněna v rozhodnutích Nejvyššího soudu ČR, který např. v rozsudku ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 33 Cdo 2632/2010, konstatuje: „*Smluvní pokuta má, stejně jako úroky z prodlení a poplatky z prodlení, akcesorickou povahu. Znamená to, že bez existence hlavního (zajišťovaného) závazku nemůže platně vzniknout vedlejší (zajišťovací) závazek z dohody o smluvní pokutě. Zásadně platí, že při zániku hlavního závazku se nelze úspěšně domáhat smluvní pokuty.*“⁷⁰ Ačkoli u některých instrumentů

⁶⁷ ONDREJOVÁ, D. *Závdavek aneb institut zvyšující jistotu při uzavírání smlouvy?* *Rekodifikace & praxe*. 2013, roč. 1, č. 2. s. 8.

⁶⁸ TÉGL, P., op. cit. sub 59, s. 347.

⁶⁹ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., op. cit. sub 33, s. 445.

⁷⁰ Obdobně se k akcesorické povaze smluvní pokuty vyjádřil Nejvyšší soud ČR např. ve svých rozhodnutích ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 32 Odo 1249/2006, a ze dne 24. 8. 2010, sp. zn. 33 Cdo 2730/2008.

zajišťovacích OZ jejich akcesoritu v porovnání s předchozí právní úpravou oslabuje,⁷¹ na akcesorické povaze smluvní pokuty ani jejím rozsahu se nic nezměnilo.

Nadále je nutné při posuzování akcesorické povahy smluvní pokuty a jejich dopadů díky dvojímu významu označení „smluvní pokuta“ důsledně rozlišovat mezi „ujednáním o smluvní pokutě“ a „právem na zaplacení smluvní pokuty“.⁷² Pouze ujednání o smluvní pokutě je pak právním vztahem plně akcesorickým a sledujícím osud závazku hlavního. Každé jednotlivé právo na zaplacení smluvní pokuty vznikuvší v důsledku porušení utvrzené povinnosti je akcesorické pouze co do svého vzniku, k němuž potřebuje platné a účinné ujednání o smluvní pokutě. Po svém vzniku následně akcesorickou povahu ztrácí, osamostatňuje se a ve své existenci je již právem na hlavním utvrzovaném závazku nezávislým. Toto pro případ odstoupení od smlouvy potvrzuje Nejvyšší soud ČR, když ve výše uvedeném rozsudku pokračuje: *„Dojde-li ke zrušení smlouvy odstoupením, zaniká sice hlavní závazek (tj. práva a povinnosti vyplývající ze smlouvy), jakož i vedlejší závazek sloužící k jeho zajištění, nezaniká však nárok na smluvní pokutu, pokud vznikl ještě před odstoupením od smlouvy (resp. před zrušením smlouvy). V důsledku porušení smluvní povinnosti totiž vznikl mezi smluvními stranami nový – dosud neexistující a původní smlouvou bez dalšího nezaložený - právní vztah, který již nemá ve vztahu k zajištěnému závazku akcesorickou povahu a na jehož existenci nemá zánik zajištěného závazku vliv.“* Právě a jenom skrze akcesorickou povahu smluvní pokuty a skrze důsledné rozlišování mezi ujednáním o smluvní pokutě a právem na zaplacení smluvní pokuty je možné vyřešit mnoho teoretických a následně praktických úskalí týkajících se smluvní pokuty.

⁷¹ K tomu blíže viz RICHTER, T. *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava*. Obchodněprávní revue 7-8/2013. s. 193. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 28. 12. 2014]. Dostupně z: <<http://www.beck-online.cz>>.

⁷² PATĚK, D. *Osud smluvní pokuty při cesi zajištěné pohledávky (aneb k akcesoritě smluvní pokuty)*. Právní rozhledy. 2008, č. 8. s. 295.

1.3.3 Funkce smluvní pokuty

Odborná literatura jakož i judikatura⁷³ pravidelně zdůrazňují, že smluvní pokuta plní zejména trojí funkci, a to funkci preventivní, uhrazovací a sankční. Každá z těchto funkcí působí v jiném období sjednané smluvní pokuty.⁷⁴ Smluvní strany by měly tyto funkce uvážit před rozhodnutím, zda vůbec ujednání o smluvní pokutě začlenit do smlouvy nebo zda zajistit či utvrdit smluvní povinnost jiným vhodnějším způsobem. A zároveň, pokud strany pojmu ujednání o smluvní pokutě do smlouvy, jsou to právě funkce smluvní pokuty, které by měly rozhodnout o jeho konkrétní podobě, protože v důsledku převážně dispozitivní úpravy je smluvní pokuta nesmírně variabilním nástrojem, který lze přizpůsobit potřebám kontrahentů.

Jelikož byla smluvní pokuta v SOZ řazena mezi zajišťovací závazky, vystupovala do popředí zejména její zajišťovací funkce. To se s jejím vyčleněním mezi utvrzovací nástroje v OZ změnilo a v rámci terminologické přesnosti bude lepší napříště označovat tuto vlastnost smluvní pokuty jako funkci preventivní či motivační. Preventivní působení smluvní pokuty záleží v motivaci dlužníka vyhnout se sjednané sankci řádným a včasným splněním utvrzené povinnosti. Navíc věřitel dává skrze smluvní pokutu dlužníkovi najevo, že utvrzená povinnost má pro něj obzvláštní význam. Preventivní funkce nastupuje již uzavřením ujednání o smluvní pokutě a její význam trvá do stanovené doby plnění utvrzené povinnosti.⁷⁵ D. Patěk poukazuje na skutečnost, že v obchodních vztazích je význam této funkce ještě navýšen. Smluvní pokutou je totiž dlužník limitován v úvahách o možné ekonomické výhodnosti nesplnění svých smluvních povinností, které s narůstajícím časovým odstupem od uzavření smlouvy v obchodních vztazích často narůstají na intenzitě. Smluvní pokuta tímto napomáhá dosažení zásady *pacta sunt servanda*.⁷⁶ S ohledem na autonomii vůle smluvních stran je však možné jít těmto úvahám konstrukcí smluvní pokuty naproti

⁷³ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3667/2010.

⁷⁴ HORÁK, P., op. cit. sub 7, s. 19.

⁷⁵ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 17.

⁷⁶ Tamtéž, s. 17.

a sjednat si nepravou smluvní pokutu,⁷⁷ jejíž podstata spočívá v zániku utvrzené povinnosti zaplacením smluvní pokuty.

Neméně důležitá je reparační nebo též uhrazovací funkce smluvní pokuty, která přichází ke slovu při porušení utvrzené povinnosti. Ačkoli již smluvní pokuta není upravena v rámci náhrady škody, tato její funkce zůstává zachována a smluvní pokuta tak nadále představuje paušalizovanou náhradu škody.⁷⁸ Věřitelova pozice je pro případ porušení utvrzené povinnosti usnadněna, neboť výše jeho nároku je předem jasně dána bez nutnosti dalšího zjišťování a též případně jeho procesní postavení jakožto žalobce je z hlediska důkazního břemene výhodnější.⁷⁹ Na druhou stranu díky konzumaci nároku na náhradu škody smluvní pokutou je v zájmu věřitele, aby výše smluvní pokuty pokud možno odpovídala veškeré potenciální škodě. Pokud dojde vzhledem k dispozitivní úpravě k odchýlnému ujednání a strany zachovají nárok na náhradu škody vedle smluvní pokuty, potlačí tím reparační funkci smluvní pokuty a její význam bude především sankční.⁸⁰

Sankční funkce smluvní pokuty je historicky podstatně mladší. Vedle posílení postavení věřitele tkví smysl smluvní pokuty v soukromoprávním trestu, jímž je stížen dlužník, který nedostál řádně a včas své povinnosti. Míra sankční povahy smluvní pokuty je pak odvislá od výše způsobené škody. Pokud smluvní pokuta nepokryje celou

⁷⁷ Sousloví „nepravá smluvní pokuta“ je zde užito v jiném kontextu než v kapitole 1.1. Toto označení se totiž oproti původnímu významu vžilo pro smluvní pokutu, jejíž úhradou dochází k zániku utvrzené povinnosti. V tomto kontextu ho užívá např. ELIÁŠ, K. *Smluvní pokuta z pohledu právní doktríny a praxe*. Obchodní právo. 2001, č. 10. s. 3; ŠILHÁN, J. *Limitační působení smluvní pokuty*. Právní rozhledy. 2009, roč. 17, č. 8. s. 11.

Zároveň je ale pojem nepravé smluvní pokuty dále užíván v jeho původním významu. Viz BEJČEK, J. *Právní úprava a interpretační problémy smluvních pokut a úroků z prodlení*. Časopis pro právní vědu a praxi. 1995, č.1. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 20. 1. 2015]. ASPI ID: LIT3755CZ; ČECH, P. *Judikatura ke smluvní pokutě* [online]. Časopis Všechno [cit. 5. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://casopis.vsehrd.cz/2011/12/judikatura-ke-smluvni-pokute/>>.

⁷⁸ Výjimku lze spatřovat v tom, že vznik škody není podmínkou vzniku práva na smluvní pokutu.

⁷⁹ Tamtéž, s. 17.

⁸⁰ HORÁK, P., op. cit. sub 7, s. 20.

náhradu škody nebo je rovna výši náhrady škody, pak nelze hovořit o její sankční povaze.⁸¹ A obráceně, není-li žádné škody, pak jde čistě jen o trest.⁸²

V souhrnu tyto funkce přispívají k tomu, aby utvrzený závazek byl splněn a v případě jeho porušení zmírňují negativní dopady pro věřitele. To vše je ale limitováno solventností zavázané strany, a proto nelze reálnou sílu utvrzení skrze smluvní pokutu přeceňovat. Není-li dlužník kvůli nedostatku finančních prostředků schopen dostát svým povinnostem, smluvní pokuta při absenci důraznějších nástrojů nátlaku řešení tohoto stavu nikterak nenapomůže a vzroste pouze celková výše pohledávek věřitele vůči dlužníkovi o částku nezaplacených smluvních pokut.⁸³

2. Ujednání o smluvní pokutě

2.1 Formální náležitosti

Již z užití dikce § 2048 „*Ujednají-li si strany...*“ lze dovodit, že smluvní pokuta nemůže bez dalšího vzniknout na základě jednostranného právního jednání,⁸⁴ avšak ke svému vzniku potřebuje dvoustranné či vícestranné konsenzuální právní jednání stran, tedy smlouvu.⁸⁵

Jelikož úprava smluvní pokuty nestanoví zvláštní obligatorní požadavek písemné formy, dopadá na její formu obecné pravidlo obsažené v § 559, dle kterého platí, že „*Každý má právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě omezen ujednáním nebo zákonem.*“ Toto ustanovení představuje zakotvení zásady bezformálnosti právního jednání, která je jedním z projevů zásady autonomie

⁸¹ Tamtéž, s. 20.

⁸² KOVAŘÍK, Z., op. cit. sub 19, s. 457.

⁸³ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P., op. cit. sub 1, s. 149.

⁸⁴ P. Čech poukazuje na v praxi častý jev sdělení v textu faktury, ve kterém je jednou stranou vyhrožováno smluvní pokutou pro případ prodlení. Takovéto jednostranné prohlášení věřitele, není-li akceptováno dlužníkem, nemůže založit právo na smluvní pokutu. In: ČECH, P. *K určitosti dohody o smluvní pokutě*. Právní rádce. 2008, č. 3. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 2. 1. 2015]. ASPI ID: LIT29899CZ.

⁸⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2009, sp. zn. 33 Cdo 2641/2007.

vůle. Smluvní pokuta se tímto spíše vymyká z úpravy zajišťovacích a utvrzovacích institutů, pro něž je převážně stanovena obligatorní písemná forma. Požadavek zachování formální přísnosti totiž v některých případech převažuje nad zásadou bezformálnosti, a to z různých důvodů. Forma má pro jednání význam z hlediska důkazního, legitimačního a informativního a dále též plní funkci určitého varování a kontroly, čímž může působit jak ve veřejném, tak i v soukromém zájmu.⁸⁶ Bezformálnost klade na účastníky větší nároky ve smyslu zásady *vigilantibus iura*, a ti tak budou muset více vážit své jednání.

Odborná literatura prozatím uvádí argumenty ve prospěch i v neprospěch neformálnosti ujednání o smluvní pokutě. P. Horák se přiklání k zachování požadavku písemné formy smluvní pokuty, neboť její dopad do majetkové sféry dlužníka může být značný, a proto by měl být dlužník chráněn před neuváženým zavázáním se ke smluvní pokutě.⁸⁷ Taktéž T. Tintěra je pro alespoň částečné zachování písemné formy smluvní pokuty s odkazem na její sankční charakter a důkazní přednost písemného sjednání. Navíc upozorňuje na možnost sjednání smluvní pokuty i konkludentním jednáním dlužníka. Na druhou stranu přiznává, že díky vývoji v oblasti uzavírání smluv, kdy jsou stále častěji využívány elektronické komunikační prostředky, internet a sociální sítě, by obligatorní písemnost byla zbytečným formalismem.⁸⁸ S. Černá spatřuje současný stav výhodou v případech, kdy se původní písemná smlouva, včetně ujednání o smluvní pokutě v ní obsaženého, ukáže neplatnou pro nedostatek jejího podepisování jednajícími osobami, neboť prokáže-li se její ústní uzavření, bude nadále platná smlouva včetně ujednání o smluvní pokutě.⁸⁹

Z hlediska důkazního je v zájmu oprávněného ze smluvní pokuty, aby si ohlídal dostatečnou možnost prokázání existence a výše smluvní pokuty, ať už prosazením

⁸⁶ TICHÝ, L. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 1381.

⁸⁷ HORÁK, P., op. cit. sub 7, s. 38.

⁸⁸ TINTĚRA, T., op. cit. sub 55, s. 27.

⁸⁹ ČERNÁ, S. In ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 589.

písemné formy smluvní pokuty⁹⁰ či zachycením projevů vůle formou např. záznamu elektronické či telefonické komunikace.⁹¹ Zde by připadalo v úvahu též využití možnosti nabízené v § 1757, a sice písemného potvrzení smlouvy, která byla uzavřena v jiné než písemné formě. Podnikatelé přitom musí dbát na druhý odstavec, který pro případ nesouladu mezi obsahem původní smlouvy a písemného potvrzení dává přednost písemnému potvrzení. S ohledem na charakter smluvní pokuty se domnívám, že zavedené úplné uvolnění formy ujednání o smluvní pokutě je natolik významnou změnou, že odpověď na všechny otázky, které v této souvislosti mohou vyvstat, bude muset přinést teprve judikatura. Obzvláště v případě smluvních pokut se zvýrazněným sankčním charakterem bych byl pro kladení zvýšených nároků na věřitele, pokud se jedná o prokázání skutečnosti, že dlužník byl nesporně seznámen s ujednáním o smluvní pokutě. Forma ujednání o smluvní pokutě a způsob jeho uzavření by se také měly odrazit při posuzování přiměřenosti smluvní pokuty.

Co do smluvní techniky je rovněž volba plně v rukou smluvních stran. Obvykle bude ujednání o smluvní pokutě obsaženo přímo v hlavní smlouvě, ale vyloučeno není ani začlenění smluvní pokuty do všeobecných obchodních podmínek, což je mezi podnikateli často využívaná možnost. Úprava obchodních podmínek chrání v § 1753 druhou stranu před obsahem, který nemohla rozumně předpokládat. Takovým překvapivým obsahem by nepochybně mohla být vysoká smluvní pokuta či smluvní pokuta nacházející se v části obchodních podmínek týkající se například způsobů doručování.^{92, 93}

⁹⁰ Alternativou je též sjednání smluvní pokuty formou notářského zápisu, který by následně byl titulem k případné exekuci na majetek dlužníka, viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2005, sp. zn. 20 Cdo 2737/2004.

⁹¹ ČECH, P. *Rekodifikace: Převrat ve smlouvách?* Právní rádce. 2012, č. 9. s. 7.

⁹² TINTĚRA, T., op. cit. sub 4, s. 52.

⁹³ Nadále relevantní zůstává náleží Ústavního soudu ČR ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11, ze kterého vyplývá, že v rámci spotřebitelských smluv ujednání zakládající smluvní pokutu zásadně nemohou být součástí tzv. všeobecných obchodních podmínek, nýbrž toliko listiny, na níž spotřebitel připojuje svůj podpis. Ústavní soudu totiž tento závěr nepostavil na dřívější obligatorní formě smluvní pokuty, ale artikuloval ho obecně v rámci ochrany spotřebitele.

2.2 Obsah ujednání o smluvní pokutě

2.2.1 Účastníci ujednání o smluvní pokutě

Jak bylo uvedeno výše, smluvní pokuta potřebuje ke svému vzniku dvoustranné právní jednání, přičemž na každé straně může vystupovat jedna či více osob. Nejčastěji pak stranami ujednání o smluvní pokutě budou strany hlavní smlouvy obsahující utvrzenou povinnost, v čemž lze spatřovat projev akcesority smluvní pokuty k závazku hlavnímu.⁹⁴

V rámci konstrukce smluvní pokuty si lze představit i subjekty odlišné od stran závazku hlavního. Buďto může být smluvní pokuta sjednána tak, že je případná úhrada smluvní pokuty směřována na třetí osobu, anebo se pro případ porušení povinnosti dlužníkem z hlavního závazku zaváže zaplatit věřiteli smluvní pokutu třetí osoba. V prvním případě se s OZ oproti předchozí úpravě nic nezměnilo a nadále tak lze jako relevantní přijmout závěr teorie, že sjednání smluvní pokuty ve prospěch třetího nic nebrání.⁹⁵ Takové ujednání by představovalo fakticky smlouvu ve prospěch třetí osoby ve smyslu § 1767. Nejednotná byla odborná literatura ohledně možnosti zavázání se třetí osoby dle SOZ či ObchZ. I. Pelikánová takovouto možnost nepřipouštěla.⁹⁶ Podle D. Pařka by takové ujednání jako možné mělo charakter ručitelského závazku.⁹⁷ Z. Kovařík⁹⁸ a P. Čech⁹⁹ by se shodně přikláněli k možnosti smluvní pokuty, kterou by se zavázala zaplatit určitá osoba odlišná od stran utvrzované obligace, avšak s ohledem na dikci § 544 odst. 1 SOZ (*... je účastník, který tuto povinnost poruší, zavázán...*), oba uzavírají, že zákon tuto variantu neumožňuje.

⁹⁴ HORÁK, P., op. cit. sub 7, s. 47.

⁹⁵ Srov. např. ŠKÁROVÁ, M. In JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. *Občanský zákoník. Komentář. II. díl.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1449; KOVAŘÍK, Z. *Smluvní pokuta.* Právní rozhledy. 1999, roč. 7, č. 9. s. 459; PATĚK, D. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 11.

⁹⁶ PELIKÁNOVÁ, I., op. cit. sub 13, s. 608.

⁹⁷ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 28.

⁹⁸ KOVAŘÍK, Z., op. cit. sub 19, s. 455.

⁹⁹ ČECH, P. *Judikatura ke smluvní pokutě* [online]. Časopis Všechno [cit. 5. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://casopis.vsehrd.cz/2011/12/judikatura-ke-smluvni-pokute/>>.

V kontrastu s výše uvedenými doktrinálními závěry vyznívala judikatura. Ta poněkud překvapivě nejdříve připustila možnost závazání se třetí osoby v usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 7. 2001, sp. zn. 25 Cdo 186/2000. Avšak později Nejvyšší soud ČR, aniž by se vypořádal s předchozí judikaturou, rozhodl přesně opačně, a navíc vyloučil rovněž variantu smluvní pokuty ve prospěch třetího, kterou dikce SOZ přímo nepopírala. Ve svém rozsudku ze dne 26. 7. 2010, sp. zn. 33 Cdo 498/2009, konstatoval: „*Jak se podává z ustanovení § 544 odst. 1 obč. zák., smluvní pokutu si mohou sjednat pouze smluvní strany pro případ porušení povinnosti vyplývající z jimi uzavřené smlouvy. Jinými slovy, smluvní pokutu mohou sjednat pouze osoby v postavení věřitel - dlužník hlavního (smluvní pokutou zajišťovaného) závazku.*“ Krom poukázání na dikci § 544 odst. 1 SOZ Nejvyšší soud ČR odůvodnil své rozhodnutí taktéž akcesoritou smluvní pokuty a skutečností, že mimo vztah věřitel – dlužník hlavního závazku, není schopna smluvní pokuta plnit své funkce.

OZ v tomto ohledu přinesl dvě změny. Pozměněno bylo znění základního ustanovení § 2048, kdy zákon stanoví obecněji než SOZ, že „*věřitel může požadovat smluvní pokutu bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzované povinnosti vznikla škoda*“ a zákon explicitně neurčuje, že zavázán je dlužník, který utvrzenou povinnost porušil.¹⁰⁰ A dále OZ v § 1769 vymezuje smlouvu o plnění třetí osoby, o které důvodová zpráva pojednává jako o logickém protipólu ke smlouvě ve prospěch třetího.¹⁰¹

Tyto posuny spolu s větším důrazem na autonomii vůle by měly dle mého názoru umožnit sjednání smluvní pokuty ve prospěch či k tíži třetí osoby.¹⁰² Vzhledem k transformaci funkcí smluvní pokuty¹⁰³ a její akcesority je možné, že budou taková ujednání vyložena jako jiná nepojmenovaná ujednání, k čemuž se přiklání

¹⁰⁰ Už z této změny ustanovení vymezujícího smluvní pokutu by se dalo usuzovat, že úmysl zákonodárce byl právě umožnit závazání se třetí osoby.

¹⁰¹ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., op. cit. sub 33, s. 440.

¹⁰² Shodně např. HORÁK, p., op. cit. sub 7, s. 48.

¹⁰³ Např. preventivní funkce by v případě smluvní pokuty sjednané k tíži třetí osoby záležela v tom, že tato třetí osoba by byla motivována k působení na dlužníka hlavního závazku, aby řádně splnil utvrzenou povinnost.

i T. Tintěra.¹⁰⁴ Podstatné je, že i v takovém případě se bude jednat o ujednání platná a analogicky se na ně bude vztahovat úprava smluvní pokuty jako institutu jim nejbližšímu.

2.2.2 Utvrzená povinnost

Z úpravy smluvní pokuty v OZ lze krom určení smluvních stran dovodit jako podstatné náležitosti smluvní pokuty ještě přesné určení utvrzené povinnosti, určení předmětu smluvní pokuty a stanovení její výše. Utvrzenou povinností je smluvní povinnost, kterou má jedna ze smluvních stran hlavní obligace vůči straně druhé a jejíž splnění je utvrzeno smluvní pokutou.

Především se tedy musí jednat o povinnost, nikoli o případ výkonu práva. Dosavadní judikatura byla při posuzování limitů sjednávání smluvní pokuty poměrně striktní, a to díky kogentnímu § 544 odst. 1 SOZ. Jako neplatné posuzovala ujednání smluvní pokuty pro případ výkonu práva v podobě odstoupení od smlouvy, podání výpovědi apod.¹⁰⁵ Jako příklad může posloužit případ společnosti Zepter International, s. r. o., která do svých smluv včleňovala smluvní pokutu pro případ, že kupující smlouvu stornuje. Nejvyšší soud ČR posoudil pojem „storna“ právě jako výkon práva odstoupit od smlouvy, pročež shledal smluvní pokutu jako zákonu odporující.¹⁰⁶ Tento závěr pak potvrdil i Ústavní soud ČR, který v nálezu ze dne 11. 10. 1999, sp. zn. IV. ÚS 276/99, uvedl: *„Odstoupení od smlouvy, ať již ze zákona nebo na základě ujednání účastníků (§ 48 odst. 1 občanského zákoníku), nemůže být porušením smluvní povinnosti. Proto strana, která učiněným jednostranným úkonem platně od smlouvy odstoupila, neporušila žádnou smluvní povinnost, nýbrž pouze vykonala právo, které jí podle smlouvy náleželo.“*¹⁰⁷ V jiném případě Nejvyšší soud ČR posoudil ujednání

¹⁰⁴ TINTĚRA, T., op. cit. sub 50, s. 75.

¹⁰⁵ HORÁK, P., op. cit. sub 7, s. 79.

¹⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1398/96, publikovaný v časopise Právní rozhledy č. 4/1999.

¹⁰⁷ Obdobně též rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 1. 2002, sp. zn. 33 Odo 771/2001, ze dne 21. 10. 2004, sp. zn. 33 Odo 813/2002, a ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 33 Odo 111/2004.

účastníků označené „smluvní pokuta“ dle obsahu a kvalifikoval jej jako odstupné.¹⁰⁸ Tento závěr však nešlo pojímat jako obecný. Kvůli rozdílnosti kogentně vymezených institutů smluvní pokuty (§ 544 SOZ) a odstupného (§ 355 ObchZ a pro občanskoprávní režim pak § 497 SOZ) bylo nutné pečlivě zkoumat obsah ujednání v každém konkrétním případě.¹⁰⁹ Negativní postoj zaujal Nejvyšší soud ČR i k podmíněné smluvní pokutě, je-li zaplacení smluvní pokuty vázáno na kumulaci dvou podmínek – porušení povinnosti dlužníkem a následný výkon práva v podobě odstoupení od smlouvy věřitelem.¹¹⁰

Za tento striktní náhled byl Nejvyšší soud ČR právní teorií kritizován s poukazem na to, že nedostatečně dbá na autonomii vůle smluvních stran a neupřednostňuje výklad, který nezakládá neplatnost smluv, před výkladem, který neplatnost zakládá.¹¹¹ Toto pravidlo shledal Ústavní soud ČR v nálezu ze dne 14. 4. 2005, sp. zn. I. ÚS 625/03, jako základní princip výkladu smluv a přiznal mu význam v rovině ústavněprávní. OZ favorizaci platnosti právního jednání (zásada *potius valeat actus quam pereat*) výslovně formuluje v § 574 a rozdílně od úpravy v ObchZ vymezuje odstupné dispozitivně v § 1992,¹¹² což lze jediné uvítat. Ujednání stanovující sankci pro případ výkonu práva tak sice nadále nejsou smluvní pokutou, jejíž pojmovým znakem je porušení povinnosti, ale zároveň se nejedná o ujednání neplatná,

¹⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 1. 2003, sp. zn. 32 odo 563/2002.

¹⁰⁹ I přes podobnou konstrukci smluvní pokuty, jejíž úhradou zaniká utvrzovaná povinnost, a odstupného je tu několik podstatných rozdílností. Úhradou smluvní pokuty zaniká utvrzovaná povinnost bez dalšího, zatímco při úhradě odstupného je vedle jeho zaplacení nutné i dlužníkově oznámení o využití práva tímto způsobem dosáhnout zrušení smlouvy. Odstupné pak nelze aplikovat, pokud již bylo započato s plněním. In: ŠILHÁN, J. *Limitační působení smluvní pokuty v případě úmyslného porušení povinnosti*. Právní rozhledy. 2009, roč. 17, č. 8. s. 11.

¹¹⁰ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 32 Odo 1113/2003.

¹¹¹ KOVÁČOVÁ, A. *Smluvní pokuta v občanskoprávních vztazích*. Právní fórum. 2012, č. 8. s. 355. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 8. 1. 2015]. ASPI ID: LIT42165CZ.

K těžkostem, které ze striktního a formalistického přístupu Nejvyššího soudu ČR plynuly pro obchodněprávní vztahy, blíže viz BARABÁŠ, I. *Smluvní pokuta v kontextu podnikových transakcí*. [online]. Časopis Všechno [cit. 8. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://casopis.vsehrd.cz/2012/03/smluvni-pokuta-v-kontextu-podnikovych-transakci/>>; DOHNAL, J. *Obrácené odstupné jako smluvní pokuta*. Právní rozhledy. 2011, č. 16. s. 592.

¹¹² NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., op. cit. sub 33, s. 466.

neboť dle jejich obsahu je nutné je posoudit jako ujednání o odstupném nebo jako jiné nepojmenované ujednání.

Utvrzenou povinností je povinnost smluvená neboli smluvní. Právní teorií je často řešena otázka, nakolik je možné utvrdit i povinnosti zákonné.¹¹³ Jsem toho názoru, že z hlediska smluvní pokuty v OZ nemá toto rozlišování většího významu a smluvní pokutu lze sjednat pro smluvní i zákonnou povinnost.¹¹⁴ V každém případě se totiž bude muset jednat o povinnost určitě a přesně specifikovanou (ať už přímou artikulací v textu smlouvy, odkazem na právní předpis či nepřímou skrze podpůrné působení zákona), a proto závaznou pro smluvní stranu jíž se týká. Snad pouze co do povinností stanovených normami nikoli závazkové povahy (např. nekalosoutěžními) lze i nadále souhlasit s J. Šilhánem, že bez výslovného smluvního odkazu nelze vztáhnout smluvní pokutu jakožto prostředkem utvrzení závazku i na porušení těchto povinností.¹¹⁵ S. Plíva dokonce utvrzení těchto povinností zcela vylučuje.¹¹⁶ V této souvislosti je na místě zmínka o nepravé smluvní pokutě v jejím původním slova smyslu.¹¹⁷ Tímto ujednáním je možné utvrdit povinnost, k níž se dlužník smluvní pokuty napřímo nezavazuje a tato povinnost tudíž není vynutitelná. Specifikum nepravé smluvní pokuty záleží mimo jiné v tom, že postrádá akcesorickou povahu a existuje samostatně bez hlavního závazku.¹¹⁸

Důvodová zpráva k OZ se rovněž pozitivně vymezila k utvrzení smluvní povinnosti obstarání určitého rozhodnutí příslušného orgánu veřejné moci (např. stavební povolení),¹¹⁹ oproti odmítavému postoji Nejvyššího soudu ČR za předchozí právní úpravy např. v rozsudku ze dne 20. 2. 2008, sp. zn. 30 Odo 128/2006.

¹¹³ Např. BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P., op. cit. sub 1, s. 152.

¹¹⁴ Sjednání smluvní pokuty pro zákonnou povinnost připustil Nejvyšší soud ČR v rozsudku ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 96/2001.

¹¹⁵ ŠILHÁN, J. *Limitační působení smluvní pokuty v případě úmyslného porušení povinnosti*. Právní rozhledy. 2009, roč. 17, č. 8. s. 9.

¹¹⁶ PLÍVA, S. *Smluvní pokuta*. Právo a podnikání. 1999, č. 9. s. 2.

¹¹⁷ Viz pozn. pod čarou č. 77.

¹¹⁸ GIESE, E., DUŠEK, P., PAYNE-KOUBOVÁ, J., DIETSCHOVÁ, L. *Zajištění závazků v České republice*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 287.

¹¹⁹ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., op. cit. sub 33, s. 475.

Uvažovat lze i o možnosti utvrzení naturální obligace, kterážto otázka nebyla dosud v praxi řešena a právní teorie je v jejím řešení nejednotná. O. Ovečková utvrzení povinnosti, u níž absentuje nárok, vylučuje.¹²⁰ D. Patěk se s důrazem na akcesorickou povahu smluvní pokuty přiklání k variantě, že z takového ujednání vznikne rovněž pouhá naturální obligace.¹²¹ Osobně jsem názoru, že utvrzení naturální obligace smluvní pokutou nic nebrání, přičemž je ale nutné šetřit, zda takové ujednání neobchází účel zákona.¹²² Zároveň je třeba rozlišovat „přímé“ utvrzení naturální obligace, které je svou povahou bližší spíše nepravé smluvní pokutě a akcesorita je u něj prolomena, od případů, kdy hlavní závazek je utvrzen smluvní pokutou a následně v důsledku promlčení zeslábné v naturální obligaci. V takovém případě ho smluvní pokuta díky své akcesorické povaze následuje a v důsledku zániku primární povinnosti plnit (§ 609 OZ), již další právo na smluvní pokutu nevzniká.

Jednou smluvní pokutou je možné utvrdit více smluvních povinností. Takové ujednání musí být precizně formulováno, zejména s důrazem na to, zda nárok na smluvní pokutu vzniká porušením jedné z povinností nebo až při současném porušení všech utvrzených povinností.¹²³

Utvrzenou povinnost jak k peněžitému, tak i nepeněžitému plnění, která může spočívat v povinnosti něco dát (*dare*), něco konat (*facere*), něco opomenout (*omittere*) či něco strpět (*pati*), je nutné přesně a určitě vymežit. Lze říci, že jednoznačné vymezení utvrzené povinnosti je základem ujednání o smluvní pokutě. Jednoznačné vymezení utvrzené povinnosti je totiž nezbytné zejména proto, aby utvrzená povinnost nebyla zaměnitelná s povinnostmi ostatními, neutvrzenými.¹²⁴ Z bohaté a i nadále aplikovatelné judikatury ohledně vymezení utvrzené povinnosti lze vyzorovat určité obrysy, co ještě je určitým vymezením a co již nikoli. Konečné posouzení bude však vždy záležet v okolnostech konkrétního případu.

Neurčitým shledal Nejvyšší soud ČR ujednání smluvní pokuty pro „podstatné porušení smluvních závazků dlužníka“, přičemž neurčitost byla soudem shledána jak

¹²⁰ OVEČKOVÁ, O., op. cit. sub 9, s. 76.

¹²¹ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 25.

¹²² Obdobně TINTĚRA, T., op. cit. sub 55, s. 31.

¹²³ Např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2004, sp. zn. 33 Odo 1118/2004.

¹²⁴ KOVAŘÍK, Z., op. cit. sub 19, s. 458.

v nedostatečném vymezení konkrétních povinností, tak v nedostatečné specifikaci podstatného porušení.¹²⁵ Za neurčitou bude třeba považovat povinnost spočívající v „zachování mlékárenské výroby“¹²⁶ či „dodání veškeré dostupné dokumentace“,¹²⁷ aniž by tyto byly blíže specifikovány. Na druhou stranu lze vyzorovat rovněž snahu Nejvyššího soudu ČR odstranit neurčitost výkladem. Ku příkladu s ohledem na vůli stran dovodil soud, že povinností „zajistit funkčnost inženýrských sítí“ je míněna funkčnost faktická a nikoli i jejich kolaudace.¹²⁸ Předpokládám, že s OZ bude tato tendence v judikatuře ještě umocněna. Přesto by měly strany vymezit utvrzovanou povinnost dostatečně přesně, aby pro neurčitost neodstranitelnou ani výkladem nebylo jejich jednání posouzeno jako zdánlivé viz § 553 odst. 1 ve spojení s § 554.

Dle právní teorie je požadavek určitosti zachován i v případě, že je smluvní pokuta sjednána pro případ porušení více povinností stejného druhu (např. povinnosti dodat zboží včas nebo bez vad) nebo dokonce pro případ porušení jakékoli smluvní povinnosti vyplývající z dané smlouvy.¹²⁹ D. Patěk v souvislosti s tímto způsobem vymezení utvrzených povinností upozorňuje, že díky skutečnosti utvrzení široké škály jednání různé intenzity a závažnosti, může soud posoudit smluvní pokutu sjednanou v paušální výši pro všechny utvrzené povinnosti za nepřiměřenou.¹³⁰ Navíc riziko pro takovéto generalizované ujednání o smluvní pokutě představuje rozkolísaná judikatura. Nejvyšší soud ČR konstatoval v rozsudku ze dne 19. 3. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4281/2011, že *„Nezbytnou součástí ujednání o smluvní pokutě je zcela přesné a určité označení povinnosti, při jejímž nesplnění vznikne právo na smluvní pokutu. ... Není-li určena konkrétní povinnost zajištěná smluvní pokutou, nelze pak posoudit její přiměřenost k porušení dané povinnosti. Při posouzení výše přiměřenosti smluvní pokuty je rozhodná doba sjednání dohody o smluvní pokutě a posouzení přiměřenosti výše smluvní pokuty ke konkrétní povinnosti, a nikoliv až následně při porušení*

¹²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 4. 1998, sp. zn. 2 Odon 90/97, publikované v časopise Právo a podnikání č. 7-8/1998.

¹²⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 29 Odo 2/2005.

¹²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 2. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1038/2000.

¹²⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2001, sp. zn. 33 Cdo 1742/99.

¹²⁹ PLÍVA, S., op. cit. sub 116, s. 3.

¹³⁰ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 23.

konkrétní povinnosti.“ Domnívám se, že s tímto závěrem nelze souhlasit. Přiměřenost smluvní pokuty lze posoudit k době sjednání dohody o smluvní pokutě i za situace, kdy je sjednáno generalizované ujednání o smluvní pokutě. Jedná se pouze o jakousi širší variantu smluvní pokuty utvrzující více než jednu povinnost. V rozsudku ze dne 22. 6. 2012 už Nejvyšší soud ČR shledává formulaci „porušení jakéhokoliv závazku zájemce vyplývajícího ze smlouvy“ jako dostatečně určitou, když konstatuje, že „*Požadavek určitosti vymezení povinností, zajištěných smluvní pokutou, je naplněn nejen v případě, jsou-li zajišťované povinnosti výslovně jednotlivě individualizovány, nýbrž i v situaci, je-li smluvní pokuta sjednána pro případ porušení povinností, tvořících ucelený a identifikovatelný soubor, aniž by bylo případné porušení jednotlivých povinností ve smlouvě konkretizováno.*“¹³¹

2.2.3 Další obsahové náležitosti ujednání o smluvní pokutě

Pokud se jedná o další podstatné náležitosti ujednání o smluvní pokutě – určení předmětu a výše smluvní pokuty. Nejasnosti ohledně nepeněžitého předmětu smluvní pokuty způsobené dikcí § 544 SOZ, který hovořil o „zaplacení smluvní pokuty“, byly odstraněny zákonodárcem, který v § 2048 OZ výslovně umožnil ujednání smluvní pokuty i v jiném než peněžitém plnění.¹³² Tuto možnost konzistentně dovozovala právní teorie již za předchozí právní úpravy.¹³³ Nadále proto platí, že si strany mohou sjednat smluvní pokutu vedle peněžité formy, též zejména ve formě naturálního plnění (např. poskytnutí určitého počtu výrobků nebo rozsahu služeb navíc zdarma apod.), přičemž je připouštěna i smluvní pokuta spočívající v závazku typu „něco strpět“ a „něčeho se zdržet“.¹³⁴ Jiná než peněžitá forma smluvní pokuty je ale v praxi natolik ojedinělá, že dosavadní judikatura považuje smluvní pokutu za peněžité plnění a lze očekávat,

¹³¹ Obdobně k určitosti např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2003, sp. zn. 32 Odo 441/2003, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 27/2008.

¹³² Matoucí výraz „zaplacení smluvní pokuty“ nadále užívá OZ v § 2049.

¹³³ Např. BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 156; KOVAŘÍK, Z. *Smluvní pokuta*. Právní rozhledy. 1999, roč. 7, č. 9. s. 459; ELIÁŠ, K. *Smluvní pokuta z pohledu právní doktríny i praxe*. Obchodní právo. 2001, č. 10. s. 5.

¹³⁴ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P., op. cit. sub 1, s. 156.

že peněžítá forma smluvní pokuty bude převládající i nadále.¹³⁵ Z toho plyne, že dosavadní rozhodovací praxe neměla širší prostor vyjádřit se k možným problematickým aspektům nepeněžitého předmětu smluvní pokuty, kterými budou zejména posouzení přiměřenosti a způsob moderace takovéto smluvní pokuty. Proto i nadále by mělo být možné sjednat pouze takovou nepeněžitou smluvní pokutu, jejíž hodnota bude penězi ocnitelná.^{136, 137} A lze zároveň souhlasit s T. Tintěrou, že v případě uplatnění moderačního práva soudem, by mohlo dojít k vyjádření nepeněžitého plnění peněžítým ekvivalentem.¹³⁸

Posledním nutným předpokladem platné dohody o smluvní pokutě je stanovení výše smluvní pokuty. OZ je v tomto případě poměrně konkrétní, když v § 2048 umožňuje, aby byla přímo stanovena předem dohodnutá a v průběhu doby neměnná určitá výše smluvní pokuty nebo aby byl stanoven způsob, jakým bude výše smluvní pokuty určena k okamžiku dospělosti povinnosti k její úhradě. Druhý způsob umožňuje účastníkům, aby výši pokuty vázali na okolnosti, které považují za významné, jejichž hodnoty však nejsou v době uzavření smlouvy známy.¹³⁹ Výše smluvní pokuty tak může být určena rozličnými způsoby, a to typicky konkrétní peněžní částkou či procentní sazbou ze sjednané ceny plnění nebo z určité peněžité částky za určité období,¹⁴⁰ ale rovněž ji lze učinit závislou na proměnlivých veličinách, pokud tyto budou zjistitelné k okamžiku její splatnosti (např. devizový kurz, či míra inflace). Rovněž není vyloučeno, aby smluvní pokuta měla za určitých podmínek podobu slevy z ceny

¹³⁵ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 8. 2010, sp. zn. 33 Cdo 2730/2008; a shodně usnesení ze dne 22. 6. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5280/2009.

¹³⁶ PLÍVA, S., op. cit. sub 116, s. 2.

¹³⁷ K tomu srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 11. 1927, sp. zn. Rv I 772/27, Vážný, č. 7538 („*Při ujednání placení dluhu ve splátkách pod ztrátou lhůt jest při nedodržení splátek trestem pouze okamžité zaplacení najednou místo ve splátkách, tedy původní plnění smlouvy a nikterak placení k náhradě újmy, která vzniká věřiteli při nesplnění neb opožděným plněním. Není tu tedy náhradní částky, která by mohla býti soudem snížena, a nelze tudíž užiti ustanovení druhého odstavce § 1336 obč. zák.*“).

¹³⁸ TINTĚRA, T., op. cit. sub 55, s. 34.

¹³⁹ HORÁK, P., op. cit. sub 7, s. 162.

¹⁴⁰ Srov. např. rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 3. 2. 1994, sp. zn. 15 Co 481/93; a rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 1996, sp. zn. 3 Cdon 1044/96.

plnění.¹⁴¹ Smluvní pokutu závislou na proměnlivých veličinách je pak možné v ujednání stran limitovat určitou hranicí¹⁴² nebo intervalem.¹⁴³ Obecně by volba dané konstrukce smluvní pokuty měla odpovídat utvrzené povinnosti, např. smluvní pokuta sjednaná pro případ prodlení bude svoji motivační a především reparační funkci plnit pouze pokud bude odrážet délku prodlení, neboť tu nelze předem predikovat.¹⁴⁴ T. Tintěra z obecné úpravy vzniku a obsahu závazků v OZ dovozuje, že by určení výše smluvní pokuty mohlo být rovněž ponecháno soudu či třetí osobě za podmínky, že by tento způsob nebyl v rozporu s principem poctivosti, s čímž lze obzvláště pro oblast obchodních vztahů jedině souhlasit.¹⁴⁵

Obdobně jako vymezení utvrzené povinnosti musí být i určení výše smluvní pokuty dostatečně jasné a určité, protože v opačném případě by se jednalo o zdánlivé právní jednání. Nejčastějším „prohřeškem“ stran ujednání o smluvní pokutě v tomto směru je, že sice sjednají sazbu smluvní pokuty, ale opominou určit, ze které veličiny se bude tato sazba odvíjet.¹⁴⁶ Ve většině případů je tento nedostatek zhojen soudem v rámci výkladu, při kterém sehraje roli řada kritérií vymezených v bohaté judikatuře Nejvyššího soudu ČR, jako např. celkový kontext a terminologie smlouvy, zásada proporcionality mezi právy a povinnostmi obou stran apod.¹⁴⁷ Tento přístup soudů by měl být s OZ ještě posílen a neměla by se tak opakovat rozhodnutí obdobná rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2011, sp. zn. 33 Cdo 3008/2009, ve kterém soud shledal pro chybějící základ výpočtu sazby smluvní pokuty celé ujednání o smluvní pokutě jako neurčité, aniž by upřednostnil výklad svědčící pro platnost právního jednání.¹⁴⁸

¹⁴¹ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P., op. cit. sub 1, s. 100.

¹⁴² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 32 Odo 869/2004.

¹⁴³ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 29 Odo 426/2001.

¹⁴⁴ Pro takový případ lze motivační a sankční funkci smluvní pokuty ještě umocnit postupně se zvyšující smluvní pokutou.

¹⁴⁵ TINTĚRA, T., op. cit. sub 55, s. 37.

¹⁴⁶ ČECH, P., op. cit. sub 99.

¹⁴⁷ Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 32 Odo 119/2003; nebo ze dne 19. 11. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2887/2007.

¹⁴⁸ ČECH, P. *Smluvní pokuta versus úrok z prodlení*. Právní rádce. 2008, č. 4. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 5. 2. 2015]. ASPI ID: LIT30086CZ.

V případě utvrzení peněžitého dluhu smluvní pokutou sjednanou v penězích a stanovenou určitou denní sazbou za případné porušení různých povinností dochází pro případ prodlení v praxi k problematickému směřování či zaměřování smluvní pokuty se smluvním úrokem z prodlení. Přitom je nutné důsledně od sebe tyto instituty rozlišovat, neboť mají rozdílný charakter i funkce, a tudíž je možný jejich souběh.¹⁴⁹ Smluvní úrok z prodlení je příslušenstvím pohledávky na rozdíl od smluvní pokuty, která představuje samostatný majetkový nárok.¹⁵⁰ Funkce smluvního úroku z prodlení je vůči smluvní pokutě speciální a dostatečným způsobem ho od smluvní pokuty odlišuje, neboť oproti výše vymezené preventivní, uhrazovací a sankční funkci smluvní pokuty je smluvní úrok z prodlení nástrojem kompenzace nemožnosti zhodnocení peněžních prostředků.¹⁵¹ Z toho vyplývá, že výše úroku z prodlení by neměla mít výrazný sankční ani široce reparační efekt a měla by odpovídat ztrátě způsobené v důsledku nemožnosti zhodnocení peněz, která je v době uzavření smlouvy poměrně dobře odhadnutelná. Jako částečně problematický proto shledávám obecný závěr vyvozený P. Čechem na základě usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 32 Odo 612/2005, a sice, pokud je obsahem nejasného ujednání stran v případě kvalifikace sankce za prodlení s plněním peněžitého dluhu povinnost k úhradě částky stanovené sazbou za určité období, bude (při absenci indikátorů jiné vůle stran) na místě posoudit dohodu spíše jako ujednání o úroku z prodlení, kdežto sjednají-li strany naopak jednorázové plnění (třeba procentní sazbou), sankce bude v pochybnostech kvalifikována jako dohoda o smluvní pokutě, i kdyby ji strany (zčásti) označily jako úrok z prodlení.¹⁵² Dle mého názoru spočívá klíč k odlišení smluvní pokuty od smluvního

¹⁴⁹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 1999, sp. zn. 29 Cdo 2495/98, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 6/2000.

¹⁵⁰ Proto, je-li zajištěn hlavní dluh zástavním právem, vztahuje se toto zajištění automaticky i na jeho příslušenství, zatímco zajištění smluvní pokuty musí být zvlášť ujednáno. Poněkud nadbytečně je tato skutečnost výslovně stanovena v § 1313 OZ.

¹⁵¹ SLOVÁČEK, J., PROVAZNÍK, J. *K některým otázkám promlčení smluvní pokuty a úroku z prodlení podle staré a nové úpravy*. Právní rozhledy. 2013, č. 20. s. 687. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 26. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz>>.

¹⁵² ČECH, P., op. cit. sub 149.

úroku z prodlení, nikoli v konkrétní konstrukci ujednání, ale právě ve výše vymezené odlišnosti jejich funkcí.

2.2.4 Modifikace ujednání o smluvní pokutě

Kromě výše uvedených obligatorních náležitostí smluvní pokuty, od kterých se v zásadě nelze odchýlit, aniž by se stále jednalo o institut smluvní pokuty, ve zbytku lze zásluhou podpůrného charakteru právní úpravy smluvní pokutu přizpůsobit potřebám smluvních stran. J. Bejček k podpůrné zákonné úpravě podotýká, že v některých ohledech se jedná o úpravu poměrně přísnou, což by měly strany brát v potaz a případně využít možnosti odchýlení se.¹⁵³

Zaplacení smluvní pokuty nezabavuje dlužníka povinnosti splnit dluh smluvní pokutou utvrzený. Právní úprava tedy nerozlišuje mezi různými způsoby porušení povinnosti a jejich následky ve vztahu k utvrzené povinnosti. Stranám nicméně není bráněno ujednat si opak záležející v zániku utvrzené povinnosti nebo stanovit, že některé z utvrzených povinností trvají nadále a jiné zanikají. Při sjednaném zániku utvrzené povinnosti úhradou smluvní pokuty získává smluvní pokuta novou funkci jakéhosi odpovědnostního „vyplacení“ se z dluhu.¹⁵⁴

Vzhledem k tomu, že smluvní pokuta mimo jiné představuje paušalizovanou náhradu škody, nemá věřitel právo na náhradu škody vzniklé z porušení povinnosti, jež je smluvní pokutou utvrzena.¹⁵⁵ Strany opět mohou tuto skutečnost modifikovat a upravit smluvní pokutu ve vztahu k náhradě škody jako nárok exkluzivní, alternativní, kumulativní nebo se může jednat o různé kombinace.¹⁵⁶ V případě vyloučení paušalizace náhrady škody smluvní pokutou je vyřazena její reparační funkce a smluvní pokuta se stává čistě sankčním prostředkem.

¹⁵³ HAJN, P., BEJČEK, J. *Jak uzavírat obchodní smlouvy*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2003. s. 201.

¹⁵⁴ ŠILHÁN, J., op. cit. sub 114. s. 8.

¹⁵⁵ Vyloučení náhrady škody smluvní pokutou se nedotýká újmy nemajetkové. S ohledem na dispozitivnost této úpravy a úpravy § 2894 an. je však možné ohledně smluvní pokuty sjednat určitou vazbu i na nemajetkovou újmu. In. TINTĚRA, T. *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku*. Praha: Leges, 2013. s. 172.

¹⁵⁶ TINTĚRA, T., op. cit. sub 4, s. 171.

Odchylně od zákona může být ujednána též otázka zavinění, která je v OZ konstruována na absolutním objektivním principu bez možnosti liberace. Smluvní strany mohou vznik práva na smluvní pokutu podmínit zaviněním dlužníka, ať už úmyslným či nedbalostním.¹⁵⁷

2.3 Výklad ujednání o smluvní pokutě

Mezi podstatné náležitosti smluvní pokuty samozřejmě nepatří výslovné označení ujednání o smluvní pokutě, neboť na jednající nelze klást povinnost správné právní kvalifikace jednání. V praxi je proto časté smluvní pokutu označovat např. jako penále, pokuta, platba, sankce, poplatek, jistota nebo ponechat ujednání o smluvní pokutě zcela bez označení. OZ upřednostňuje posouzení právního jednání především podle jeho obsahu a opouští důraz na formální hledisko projevu. V každém konkrétním případě je nutné za pomoci výkladu právního jednání posoudit, zda se jedná o smluvní pokutu, jiný smluvní pokutě blízký soukromoprávní institut (např. úroky z prodlení) anebo o ujednání nepojmenované, na něž by se analogicky uplatnila úprava institutu jemu nejbližšímu.

Rovněž, jak bylo předestřeno v předchozí kapitole, ujednání o smluvní pokutě se často nepodaří stranám vymezit zcela přesně a určitě. Vzhledem k povaze smluvní pokuty a zejména k její sankční funkci je po porušení utvrzené povinnosti každá nepřesná formulace způsobilá zapříčinit rozpory mezi smluvními stranami. V takovém případě se stává ujednání o smluvní pokutě předmětem výkladu smluvních stran a zejména soudu, který skrze aplikaci výkladových pravidel jednoznačně stanoví obsah ujednání o smluvní pokutě.

Výklad právního jednání je v OZ zakotven daleko pečlivěji než za předchozí právní úpravy.¹⁵⁸ V důsledku jednotné úpravy závazkového práva došlo ke sjednocení pravidel tohoto výkladu, přičemž inspirací posloužil ObchZ, který oproti SOZ v tomto ohledu více dbal na vůli jednajících, aniž by ji svazoval požadavkem rigidního souladu

¹⁵⁷ Při sjednání zaviněného porušení povinnosti jako předpokladu vzniku povinnosti platit smluvní pokutu lze povinnému přičítat i zaviněné porušení povinnosti jeho subdodavatele, viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 11. 2001, sp. zn. 29 Odo 50/2001.

¹⁵⁸ Výklad právních jednání – § 555 až § 558 OZ.

s jazykovým vyjádřením.¹⁵⁹ Právní jednání se má posuzovat především podle svého obsahu, a nikoli podle názvu (*falsa demonstratio non nocet*). Pokud má být určitým právním jednáním zastřeno jiné právní jednání, posoudí se podle své pravé povahy. Primárním je výklad, který má těžiště v projevu vůle – úmyslu jednajícího, skrze kterou je interpretováno jeho jednání, to vše za předpokladu seznatelnosti tohoto úmyslu druhé straně. Až v případě, že úmysl jednajícího nelze zjistit anebo nemohl být tento úmysl druhé straně znám, nastupuje podpůrné pravidlo významu, který by projevu vůle přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen. Mezi základní součásti procesu výkladu přitom patří celkové jednání stran včetně jednání před uzavřením právního jednání a po jeho uskutečnění (subjektivní element) a praxe zavedená mezi stranami (objektivní element), z čehož vyplývá, že jde o interpretaci využívající rovněž metody systematické a teleologické.¹⁶⁰

Negativním důsledkům nejednoznačných výrazů brání pravidlo *contra proferentem*,¹⁶¹ podle něhož je v pochybnostech výraz připouštějící různý výklad vyložen k tíži toho, kdo výrazu použil jako první.¹⁶² Pro právní styk s podnikatelem (alespoň jednou stranou styku je podnikatel) platí navíc zvláštní úprava. Obecně se v právním styku s podnikatelem výrazu připouštějícímu různý výklad přisoudí význam, jaký má v takovém styku pravidelně. Není-li však druhá strana podnikatelem, musí ten, kdo se toho dovolává, prokázat, že druhé straně musel být takový význam znám. Konečně pro „pravý podnikatelský styk“ (styk pouze mezi podnikateli) je stanovena přednost obchodních zvyklostí¹⁶³ před dispozitivními pravidly.

¹⁵⁹ BEZOUŠKA, P., PIECHOVICZOVÁ, L., op. cit. sub 40, s. 84.

¹⁶⁰ TICHÝ, L., op. cit. sub 37, s. 1370.

¹⁶¹ Toto pravidlo bylo dříve zakotveno pouze v § 266 odst. 4 ObchZ, avšak soudy dovodily jeho uplatnění pro celou soukromoprávní oblast, což OZ nyní potvrzuje. Srov. např. nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 11. 2001, sp. zn. IV. ÚS 182/01; nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 8. 2008, sp. zn. 28 Cdo 864/2008.

¹⁶² Praktickým příkladem užití výkladového principu *contra proferentem*, jakož i dalších výkladových pravidel, je rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 11. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2887/2007.

¹⁶³ Obchodními zvyklostmi se rozumí určitá pravidla v hospodářském styku fakticky dodržovaná, aniž by tato pravidla byla zakotvena v právním předpisu. In: ČERNÁ, S., PLÍVA, S. a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. s. 31.

Díky výkladovým pravidlům zakotveným v OZ je některá dosavadní judikatura týkající se výkladu ujednání o smluvní pokutě nadále nepoužitelná. Jedná se např. o rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12. 2000, sp. zn. 22 Cdo 61/99, ve kterém byla upřednostněna seznatelnost projevu třetím osobám před skutečnou vůlí smluvních stran. Priorita vůle smluvních stran byla za předchozí právní úpravy limitována též požadavkem písemné formy ujednání o smluvní pokutě - viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2002, sp. zn. 33 Odo 311/2001, v němž bylo soudem konstatováno: „*U písemného právního úkonu je právně významná jen vůle účastníků vyjádřená v písemném textu. Pouhé záměry účastníků nevyjádřené v písemném textu, nebo odlišné od záměrů zachycených v písemném textu, jsou právně bezvýznamné.*“ Naopak většina dosavadní obchodněprávní judikatury bude nyní použitelná obecně na všechna soukromoprávní jednání.¹⁶⁴

2.4 Vady ujednání o smluvní pokutě

Pro případ, že ujednání o smluvní pokutě trpí vadami, které nejsou odstranitelné ani výkladem, jedná se o ujednání neplatné, které není způsobilé vyvolat v něm předvídané následky. Od neplatnosti je třeba odlišit institut zdánlivosti právního jednání, kdy pro zásadní vady spočívající v neexistenci vůle, absenci vážné vůle či absenci předpokladů konsensu mezi smluvními stranami v důsledku nesrozumitelnosti či neurčitosti projevu vůle je toto jednání od počátku nicotné a o právní jednání se vůbec nejedná (*non negotium*). Pro smluvní pokutu se vzhledem k častým neurčitostem a nesrozumitelnostem, jichž se v praxi smluvní strany při uzavírání ujednání o smluvní pokutě dopouštějí, bude jednat o významný a v rámci argumentace soudů hojně využívaný institut. Strany by proto měly věnovat kontraktaci smluvní pokuty náležitou péči.

V souvislosti se zdánlivým právním jednáním z důvodu jeho neurčitosti či nesrozumitelnosti lze zmínit ještě možnost jeho dodatečného vyjasnění smluvními stranami. Předpokládám, že vyjasnění ujednání o smluvní pokutě nebude v praxi příliš

¹⁶⁴ Např. rozsudky Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2007, sp. zn. 32 Odo 1085/2006; a ze dne 19. 11. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2887/2007.

časté, neboť rozpory mezi stranami vznikají především až v případě porušení smluvní povinnosti, kdy už chybí vůle stran k odstranění vad projevu vůle. Nicméně může mít dopad na smluvní pokutu nepřímo skrze vyjasnění hlavního závazku, kdy díky akcesorické povaze smluvní pokuty by jeho původní zdánlivost dopadala i na smluvní pokutu.

Dle charakteru a závažnosti vad OZ rozlišuje stupně neplatnosti na absolutní a relativní neplatnost, přičemž v obou případech je právní jednání neplatné *ex tunc*.¹⁶⁵ V důsledku priority zásady autonomie vůle smluvních stran je v OZ zcela převládající zásada relativní neplatnosti právních jednání. Absolutní neplatnost dopadá „pouze“ na jednání ve zjevném rozporu s dobrými mravy, jednání zavazující k plnění od počátku nemožnému a konečně na jednání odporující zákonu a současně zjevně narušující veřejný pořádek. Krom případu počáteční nemožnosti plnění, je rozdíl mezi relativní či absolutní neplatnosti jednání dán intenzitou vady, když pro absolutní neplatnost je třeba zjevného rozporu či narušení.

Ujednání o smluvní pokutě bývalo za předchozí právní úpravy shledáváno neplatným pro řadu důvodů. Krom výše uvedených případů absence vůle či neurčitosti ujednání, na které dnes dopadá institut zdánlivosti právního jednání, byla neplatnost zapříčiněna zejména neplatností primární povinnosti, rozporem se zákonem či jeho obcházením, rozporem s dobrými mravy nebo nedodržením písemné formy.¹⁶⁶ S ohledem na výrazný legislativní posun ve prospěch autonomie vůle smluvních stran, jenž byl rozebrán v předchozích kapitolách této práce, řada důvodů neplatnosti ujednání o smluvní pokutě v OZ odpadá a nadále relevantní zůstává neplatnost smluvní pokuty v důsledku neplatnosti hlavního závazku (díky akcesorické povaze ujednání o smluvní pokutě) a obzvláště v důsledku jejího přičení se dobrým mravům.

¹⁶⁵ Oba druhy neplatnosti se od sebe liší nikoli vlastním působením na právní jednání, ale způsobem vyvolání jejich následků. Námitka relativní neplatnosti je plně v rukou oprávněné osoby, na jejíž ochranu je tato neplatnost stanovena (§ 586 odst. 2), zatímco k absolutní neplatnosti soud přihlíží i bez návrhu (§ 588).

¹⁶⁶ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 41.

Dobré mravy¹⁶⁷ představují hledisko mimoprávní, skrze které je nutné v každém jednotlivém případě a s ohledem na konkrétní okolnosti posuzovat platnost ujednání o smluvní pokutě. Nutnost souladu právního jednání s dobrými mravy byla teorií¹⁶⁸ i praxí¹⁶⁹ dovozena i pro oblast obchodních vztahů, ač v jakési modifikované podobě. Pro pravý podnikatelský styk bude hledisko dobrých mravů více benevolentní a jeho sítem projde i právní jednání, které by mimo čistě podnikatelské vztahy neobstálo. Naopak ve vztazích, kde jednou ze stran bude osoba, která nevystupuje v rámci své podnikatelské činnosti, bude kritérium dobrých mravů přísným korektivem vůči podnikateli.¹⁷⁰

V relevanci ke smluvní pokutě je otázka souladnosti s dobrými mravy komplikovaná, a to hned z několika důvodů. Povaha smluvní pokuty a jejích funkcí včetně jejich široké modifikovatelnosti způsobuje, že posouzení této otázky je dosti složitý proces, který na soud klade vysoké nároky pro nutnost zvážení všech okolností konkrétního případu. Trefně tuto situaci komentuje D. Patěk, když uvádí, že se jedná o postup spíše intuitivní než exaktní.¹⁷¹ V případě, že jsou dány skutečnosti, které zakládají zjevný rozpor ujednání o smluvní pokutě s dobrými mravy, je neplatnost takového ujednání nesporná. Podstatně komplikovanější je situace ujednání o smluvní pokutě, které je rozporné s dobrými mravy v menší míře či pouze pro nepřiměřenou

¹⁶⁷ Definice dobrých mravů je judikatorně ustálena, ačkoli s ohledem na jejich povahu je zřejmé, že tato definice musí podléhat vysoké míře abstraktnosti, aby možnost užití dobrých mravů nebyla nikterak omezena a zásada dobrých mravů tak mohla plnit svůj účel. Ústavní soud ČR definoval dobré mravy např. v usnesení ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS pod č. 14/1998, jako: „*Souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.*“; obdobně definuje dobré mravy Nejvyšší soud ČR např. v rozhodnutí ze dne 10. 4. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1583/2000, publikovaném v časopise Obchodní právo č. 5/2001, s. 34, jako: „*mravní zásady, popř. kulturní a společenské normy, které jsou obecně přijímány v určité společnosti a vytváří tak obecné mínění o tom, co je touto společností akceptovatelné a pokládáno za poctivé a slušné jednání.*“

¹⁶⁸ Shodně PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 44; a KOVAŘÍK, Z., op. cit. sub 19, s. 462.

¹⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 4. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1583/2000, publikované v časopise Obchodní právo č. 5/2001, s. 34.

¹⁷⁰ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 44.

¹⁷¹ Tamtéž.

výši smluvní pokuty, a tento rozpor by bylo možné napravit skrze moderační oprávnění soudu.

Právní teorie se k této problematice stavěla různě. Určité pochybnosti o aplikaci neplatnosti (pro obchodněprávní vztahy díky § 267 odst. 1 ObchZ se jednalo o relativní neplatnost) dle § 39 SOZ na sjednání nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty s ohledem na § 301 ObchZ vyjádřil S. Plíva.¹⁷² Naopak neplatnost smluvní pokuty pro rozpor s dobrými mravy výhradně z důvodu přespříliš vysoké smluvní pokuty dovozovali Z. Kovařík¹⁷³ a J. Hušek¹⁷⁴ jako možnou, jedním dechem však dodávali, že v praxi by šlo o zcela výjimečný případ. J. Hušek přitom ze znění § 301 ObchZ (v tomto ohledu totožně znění jako v § 2051 OZ) dovozoval, že sjednání i nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty je platné a má pouze vliv na možnost soudu využít moderační oprávnění.¹⁷⁵ Cestu, jakou nakonec zvolila též soudní judikatura, předpověděl D. Patěk, když k moderačnímu oprávnění uvedl, že tam, kde by v případě vztahu upraveného v SOZ soudce kvůli nepřiměřené výši smluvní pokuty prohlásil ujednání o smluvní pokutě za neplatné z důvodu rozporu s dobrými mravy, tam by v případě ObchZ měl soudce smluvní pokutu moderovat, tj. přiznat nárok na smluvní pokutu alespoň v částečném rozsahu.¹⁷⁶

Soudní judikatura se za předchozí právní úpravy pro tento případ postupem času ustálila na následujícím závěru učiněném velkým senátem občanskoprávního a obchodněprávního kolegia NS: „*Ujednání o smluvní pokutě v obchodněprávních vztazích je možné posuzovat jako neplatný právní úkon pro rozpor s dobrými mravy podle § 39 obč. zák. (tedy SOZ) pouze v případě, že by se dobrým mravům přičily okolnosti, za kterých byla smluvní pokuta sjednána, a to i případně ve spojení se skutečností, že byla sjednána nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta. Ujednání o smluvní pokutě není však možno v obchodněprávních vztazích považovat za neplatné podle § 39*

¹⁷² PLÍVA, S., op. cit. sub 116, s. 5.

¹⁷³ KOVAŘÍK, Z., op. cit. sub 19, s. 462.

¹⁷⁴ HUŠEK, J. *Smluvní (konvenční) pokuta v obchodních vztazích*. Obchodní právo. 1994, č. 6. s. 2.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 84.

obč. zák. pouze z důvodu nepřiměřenosti sjednané výše smluvní pokuty.“¹⁷⁷ Tento závěr Nejvyšší soud ČR odůvodňoval speciální povahou § 301 ObchZ vůči § 39 SOZ pro případ sjednání nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty. Obchodněprávní vztahy tím byly postaveny do jakéhosi protikladu oproti vztahům občanskoprávním (vztahů upravených pouze SOZ), ve kterých naopak kvůli absenci moderačního oprávnění soudu byla jediným řešením neplatnost dohody o smluvní pokutě.¹⁷⁸

Souhlas s výše uvedeným judikatorním závěrem vyslovil P. Čech, který se zároveň vymezil proti tomu, aby v případě extrémní nepřiměřenosti výše smluvní pokuty byla tato prohlášena za od počátku neplatnou, a tím byla založena nová kategorie nepřiměřené smluvní pokuty.¹⁷⁹ Naopak s poukazem na to, že v důsledku tohoto rozhodnutí by prakticky nebylo nemravných pokut, tento závěr odmítá T. Grulich.¹⁸⁰

S příchodem OZ se tato situace jaksi posunula sjednocením občanskoprávní a obchodněprávní úpravy, v důsledku čehož se stalo moderační právo soudu obecným soukromoprávním institutem. Zároveň je výslovně podmíněno užití moderačního oprávnění soudu návrhem dlužníka a rovněž i pro obchodní vztahy je zakotven institut absolutní neplatnosti pro zjevný rozpor s dobrými mravy, k čemuž přihlíží soud v řízení *ex offio*.

Domnívám se však, že na specialitě institutu moderace vůči (relativní)¹⁸¹ neplatnosti spočívající výhradně v nepřiměřené výši smluvní pokuty se tímto nic nezměnilo. Skrze institut moderačního oprávnění soudu je totiž lépe chráněna autonomie vůle stran, když do ní soud, jakožto nezávislý a odborný orgán, zasahuje jenom v rozsahu nezbytně nutném pro zamezení nepříznivých důsledků, které by

¹⁷⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 10. 2009, sp. zn. 31 Cdo 2707/2007, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 81/2010; a obdobně další rozhodnutí téhož soudu např. ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 32 Cdo 2127/2009; a ze dne 26. 4. 2011, sp. zn. 23 Cdo 947/2010.

¹⁷⁸ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 8. 2005, sp. zn. 33 Odo 875/2005.

¹⁷⁹ ČECH, P. *K přiměřenosti smluvní pokuty*. Právní rádce. 2008, č. 5. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 7. 2. 2015]. ASPI ID: LIT30608CZ.

¹⁸⁰ GRULICH, T. *Veřejné zakázky – smluvní pokuta jako hodnotící kritérium*. Právní fórum. 2010, č. 4. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 10. 2. 2015]. ASPI ID: LIT35929CZ.

¹⁸¹ Mám za to, že absolutní neplatnost vyžadující zjevnou rozpornost jednání s dobrými mravy nemůže být nepřiměřenou či až extrémní výši smluvní pokuty bez dalšího vůbec založena.

s sebou nepřiměřeně vysoká smluvní pokuta mohla vůči dlužníkovi nést. Pokud by tu tato specialita nebyla, nejdřív by bylo nutné smluvní pokutu podrobit hledisku dobrých mravů a teprve následně ještě moderačnímu oprávnění. Došlo by tím k založení další kategorie nepřiměřeně vysokých smluvních pokut, které jsou pro svou výši pokutami nemravnými. Taková konstrukce by proces posuzování oprávněnosti smluvní pokuty ještě více zatížila a navíc by tím byl podstatně omezen prostor pro aplikaci moderačního oprávnění soudu. Výsledkem aplikace neplatnosti na takové smluvní pokuty by byla absolutní ochrana dlužníka, který nejprve bez dalšího souhlasil s určitou výší smluvní pokuty, která má odrážet enormní zájem věřitele na splnění utvrzené povinnosti, a následně byl zcela osvobozen od sankce za její porušení. Zřejmě spravedlivým řešením, které nepoškozuje ani jednu ze stran, je za takové situace přiznání smluvní pokuty alespoň v částečném rozsahu.

Zároveň je nutné zdůraznit, že výše zmíněná přednost moderace před neplatností platí s jistotou pouze pro smluvní pokutu, která je vyjma nepřiměřené výše bezvadná a dobrým mravům se nepříčí ani okolnosti, ze kterých byla smluvní pokuta sjednána. Jakákoli další vada či nemravná okolnost by již s ohledem na konkrétní okolnosti případu mohla být s to založit možnost aplikace institutu neplatnosti.

3. Právo na úhradu smluvní pokuty

3.1 Vznik práva na úhradu, splatnost a úhrada smluvní pokuty

Ohledně vzniku práva na smluvní pokutu se pro obchodní vztahy oproti předchozí právní úpravě s příchodem OZ nic nezměnilo. Jeho předpokladem je nadále platné a účinné ujednání o smluvní pokutě a zároveň porušení povinnosti způsobem předvídaným v ujednání o smluvní pokutě.¹⁸² Požadovat smluvní pokutu je pak možné bez zřetele k tomu, zda porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda, a díky absolutnímu objektivnímu principu též bez ohledu na zavinění dlužníka. Dispozitivní úprava umožňuje v ujednání právo na smluvní pokuty jak vznikem škody, tak zaviněním dlužníka podmínit.

¹⁸² PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 48.

Platnost ujednání byla předmětem předchozí kapitoly této práce. Pokud se jedná o jeho účinnost, ta musí trvat k okamžiku porušení utvrzené povinnosti. V případě, že smluvní pokuta utvrzuje povinnosti ze závazku, který má teprve v budoucnu vzniknout, vznik práva na smluvní pokutu je podmíněn vznikem tohoto závazku.¹⁸³ Vztah akcesority mezi hlavním závazkem a ujednáním o smluvní pokutě tak neplatí toliko pro jejich současnou existenci, ale zejména pro jejich účinky.¹⁸⁴ Utvrzená povinnost pak musí být porušena, a to případně způsobem stanoveným v ujednání. Nejedná se o porušení povinnosti, pokud tato nebude splněna v důsledku prodlení věřitele. Naopak v případě sjednání zaviněného porušení povinnosti bylo Nejvyšším soudem ČR dovozeno, že dlužníkovi lze přičítat i zaviněné porušení utvrzené povinnosti jeho subdodavatele, kterýžto závěr bude relevantní i nadále.¹⁸⁵

Porušením utvrzené povinnosti vzniká právo na smluvní pokutu, které je nadále na utvrzené povinnosti nezávislé, a její případný zánik např. v důsledku následného splnění, odstoupení či promlčení, nemá na toto právo vliv. Ostatně mezi ujednáním o smluvní pokutě a právem na zaplacení smluvní pokuty částečně rozlišuje i OZ, když v § 2005 odst. 2 stanovuje, že „*odstoupení od smlouvy se nedotýká práva na zaplacení smluvní pokuty...*“ Z hlediska funkcí smluvní pokuty střídá preventivní funkci (ta může trvat nadále pouze v případě smluvní pokuty závislé na délce prodlení co do práv na smluvní pokutu dosud nevzniklých) funkce sankční a v případě vzniku škody porušením utvrzené povinnosti rovněž funkce reparační.

Od okamžiku vzniku práva na smluvní pokutu je nutné odlišovat okamžik jeho splatnosti neboli dosažení dospělosti pohledávky. Neujednají-li si strany jinak, dochází ke splatnosti a dlužník je povinen uhradit smluvní pokutu bez zbytečného odkladu poté, co byl věřitelem o tuto úhradu požádán. K tomuto uvádí J. Bejček, že bez požadavku věřitele k úhradě smluvní pokuty by právo na smluvní pokutu představovalo „*pouze jakési "latentní" oprávnění, které musí uplatnit u dlužníka a stanovit mu též splatnost*

¹⁸³ BEJČEK, J. In ELIÁŠ, K. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996. s. 135.

¹⁸⁴ TINTĚRA, T., op. cit. sub 55, s. 82.

¹⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 11. 2001, sp. zn. 29 Odo 50/2001.

*smluvní pokuty (jinak by platila lhůta "bez zbytečného odkladu").*¹⁸⁶ OZ neobsahuje definici lhůty „bez zbytečného odkladu“, takže je i nadále možné vycházet z toho, že obvykle je tato lhůta dodržena, je-li platba provedena v rozmezí 3 až 7 dní od doručení výzvy k zaplacení.¹⁸⁷ Není-li lhůta splatnosti dodržena, dostává se dlužník do prodlení. Splátlost smluvní pokuty je mimo jiné podmínkou pro její případné započtení.

Nejčastějším způsobem zániku práva na smluvní pokutu je splnění. Zaplacení smluvní pokuty dispozitivně nemá na trvání utvrzené povinnosti žádný vliv. Ustanovením § 2049 byla převzata dikce užívající pojem „zaplacení“, který za předchozí právní úpravy zapříčinil pochybnosti o možnosti sjednání nepeněžitě smluvní pokuty. Ačkoli byla dovozena možnost i nepeněžitě smluvní pokuty, tento pojem se díky naprosté převaze peněžitých smluvních pokut v teorii i praxi vžil jako obecně užívaný pro úhradu smluvní pokuty, a proto u něho zřejmě zákonodárce nadále setrval. Toto řešení shledávám problematickým, neboť § 2049 by v důsledku toho mohl být vykládán způsobem, že pouze zaplacení peněžitě smluvní pokuty nemá vliv na trvání hlavní povinnosti, kdežto plnění smluvní pokuty nepeněžitě *a contrario* vede k zániku utvrzené povinnosti. Pro takové rozlišování není žádný důvod, a proto bych *de lege ferenda* navrhoval pozměnit znění § 2049 tak, že „*Úhrada smluvní pokuty nezbavuje dlužníka povinnosti...*“

Vztah smluvní pokuty k trvání utvrzené povinnosti by měl odpovídat charakteru této povinnosti. Jak správně uvádí D. Patěk, při utvrzení povinnosti, jejímž předmětem není peněžitě plnění, je vhodné, aby v sobě rovnou smluvní pokuta zahrnovala náhradu za tuto povinnost vyčíslenou v penězích a utvrzená povinnost úhradou smluvní pokuty zanikla, neboť její případné další vymáhání by často bylo spojeno s většími obtížemi než vymáhání povinností k peněžitému plnění.¹⁸⁸ Oproti tomu v situacích, kde smluvní pokuta nedosahuje hodnoty utvrzené povinnosti, by sjednání zániku takovéto povinnosti

¹⁸⁶ BEJČEK, J. *Právní úprava a interpretační problémy smluvních pokut a úroků z prodlení*. Časopis pro právní vědu a praxi. 1995, č.1. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 15. 2. 2015]. ASPI ID: LIT3755CZ.

¹⁸⁷ HUŠEK, J. In FALDYNA, F., HUŠEK, J., POHL, T. *Zajištění a zánik obchodních závazků*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2007. s. 59.

¹⁸⁸ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 54.

úhradou smluvní pokuty bylo v neprospěch věřitele a smluvní pokuta by nebyla schopna plnit ani jednu ze svých pojmových funkcí.

3.2 Promlčení smluvní pokuty

Institut promlčení v souladu s obecným principem *vigilantibus iura* motivuje účastníky právních vztahů k včasnému uplatňování jejich nároků a posiluje tak jejich právní jistotu.¹⁸⁹ Institut promlčení je v OZ zakotven v dosti pozměněné podobě a tyto změny mají podstatný vliv i na institut smluvní pokuty.

Předně obecná subjektivní promlčecí lhůta, která se uplatní i na promlčení smluvní pokuty, byla sjednocena na tři roky (§ 629 OZ). Zároveň je možné délku promlčecí lhůty smluvně upravit (§ 630 OZ), přičemž tato nesmí být kratší než jeden rok a delší než patnáct let. Smluvně stanovená promlčecí lhůta nesmí být k újmě slabší strany. Otázkou je, jakou délkou promlčecí lhůty se bude smluvní pokuta řídit, pokud bude smluvně upravena promlčecí lhůta hlavního závazku a o promlčení smluvní pokuty nebude ujednáno ničeho. Jsem toho názoru, že promlčení smluvní pokuty by se v takovém případě mělo řídit obecnou promlčecí lhůtou. Je totiž nutné uvědomit si, že se nepromlčuje ujednání o smluvní pokutě, ale právo na smluvní pokutu, které už není akcesoricky spjato s hlavním závazkem, ale svým vznikem se osamostatňuje. Proto není důvod rozšiřovat na něj modifikaci ujednanou pro hlavní závazek.¹⁹⁰ Možné je tak i smluvní ujednání o rozdílných promlčecích lhůtách hlavního závazku a smluvní pokuty.

Počátek běhu promlčecí lhůty je určen dnem vymahatelnosti smluvní pokuty u orgánu veřejné moci (§ 619 odst. 1 OZ). Vymahatelnost nastává okamžikem, kdy je dlužník v prodlení (§ 1969 OZ), což je den následující po splatnosti dluhu, neboť v den splatnosti stále může dlužník plnit, aniž by se dostal do prodlení.¹⁹¹ Problém této konstrukce nastává v okamžiku, kdy mezi stranami není splatnost sjednána, stává se tak závislou na výzvě věřitele (§ 628) a může v rozporu se smyslem institutu promlčení

¹⁸⁹ WEINHOLD, D. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 3.

¹⁹⁰ Obdobně SLOVÁČEK, J., PROVAZNÍK, J., op. cit. sub 152.

¹⁹¹ TINTĚRA, T., op. cit. sub 55, s. 94.

dosahovat neomezené doby. Konstantní judikatura Nejvyššího soudu ČR proto dovodila, že rozhodující je objektivní okamžik, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé, a sice den následující po vzniku povinnosti plnit, resp. den následující po dni, ve kterém došlo k porušení utvrzené povinnosti.¹⁹²

Předchozí právní úprava (§ 100 odst. 1 SOZ či § 388 odst. 1 ObchZ) institut promlčení definovala zejména z hlediska nepřiznatelnosti promlčeného práva veřejnou mocí.¹⁹³ Tato koncepce byla chybná, když nedokázala vystihnout pravou podstatu promlčení z hlediska soukromého práva. Smluvní pokuta byla ukázkou těžkostí, které v sobě tento přístup nesl. U smluvní pokuty stanovené procentem denně z určité částky totiž *„povinnost splnit závazek řádně a včas v důsledku jejího porušení a nastalého prodlení nezaniká a trvá dál až do doby poskytnutí řádného plnění. ... Proto každým dalším dnem po dobu, po kterou trvá prodlení, dlužník opětovně porušuje svoji povinnost plnit řádně a včas, a proto za každý další den prodlení vzniká věřiteli další právo na smluvní pokutu.“*¹⁹⁴ Každé jednotlivé právo na smluvní pokutu se následně promlčuje ve „vlastní“ promlčecí lhůtě. Ohledně nároků vzniklých do okamžiku promlčení hlavního závazku je situace bezesporná. Předmětem diskuzí však bylo, jakým způsobem taková smluvní pokuta „zareaguje“ na promlčení hlavního závazku, když by porušení utvrzené povinnosti trvalo i nadále. Byly dovozovány tři možnosti. První variantou bylo, že promlčením utvrzené povinnosti zanikla možnost vzniku dalších jednotlivých práv na smluvní pokutu.¹⁹⁵ Další varianta spočívala v tom, že promlčení utvrzené povinnosti nemá na smluvní pokutu žádný vliv a jednotlivá práva na smluvní pokutu za prodlení vznikají i nadále. Tato možnost byla některými autory dovozena z výše citovaného judikátu Nejvyššího soudu ČR, přičemž shodně k tomuto zároveň uváděli, že smluvní pokuta je pak prakticky nepromlčitelná, což zcela odporuje institutu

¹⁹² Viz např. rozsudky Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 7. 2008, sp. zn. 33 Odo 846/2006; a ze dne 26. 3. 2009, sp. zn. 23 Cdo 5143/2008.

¹⁹³ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., op. cit. sub 33, s. 144.

¹⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2002, sp. zn. 29 Odo 847/2001.

¹⁹⁵ Z judikatury např. rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 2. 11. 1999, sp. zn. 28 Co 514/99; z odborné literatury pak např. KOVÁČOVÁ, A. *Smluvní pokuta v občanskoprávních vztazích*. Právní fórum. 2012, č. 8. s. 355. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 8. 1. 2015]. ASPI ID: LIT42165CZ.

promlčení.¹⁹⁶ Jako ideální se zdála varianta třetí, řešící tuto otázku skrze akcesoritu ujednání o smluvní pokutě. K jeho promlčení by došlo současně s promlčením hlavního závazku a dále by zakládalo pouze již od počátku promlčené konkrétní právo na smluvní pokutu.¹⁹⁷ Zdá se, že těmto problémům je konec, neboť OZ se snaží lépe vystihnout podstatu promlčení záležející v tom, že promlčí-li se právo, dlužníková povinnost k plnění zaniká a zůstává toliko jeho oprávnění plnit.¹⁹⁸ Pokud dlužníková povinnost promlčením zaniká, nemůže být dlužníkem nadále porušována, a je proto zřejmé, že dalších práv na smluvní pokutu již nemůže vzniknout.

3.3 Osud smluvní pokuty při cesi či odstoupení

Oproti promlčení je úprava institutu postoupení v OZ bez zásadních změn ve srovnání s předchozí právní úpravou. Je rozlišováno mezi postoupením pohledávky (§ 1879 an.), tedy situací, kdy dochází pouze ke změně věřitele pohledávky, která je obsahem závazku, a to i bez souhlasu dlužníka, a postoupením smlouvy (§ 1895 an.) spočívajícím ve změně jedné ze stran závazku, k čemuž je ovšem vyžadován souhlas druhé strany. O smluvní pokutě se pak zmiňuje pouze úprava postoupení smlouvy, ve které je smluvní pokuta zahrnuta mezi tzv. vedlejší doložky ve smlouvě (§ 1896). Práva postoupené strany z těchto vedlejších doložek nesmí být celkovým či částečným postoupením smlouvy zkrácena.

V rámci právní úpravy postoupení pohledávky došlo ke zpřesnění právního osudu zajištění, jelikož v § 1880 je výslovně stanoveno, že „*postoupením pohledávky nabývá postupník také její příslušenství a práva s pohledávkou spojená, včetně jejího zajištění.*“ Toto zpřesnění je dle mého názoru nadbytečné, neboť o tom, že zajištění

¹⁹⁶ Shodně ČECH, P. *Smluvní pokuta versus úrok z prodlení*. Právní rádce. 2008, č. 4. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 5. 2. 2015]. ASPI ID: LIT30086CZ; PATĚK, D. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 56; PAVLÍČKOVÁ, I. *Meze smluvní svobody u smluvní pokuty v obchodních vztazích*. Právní fórum. 2010, č. 12. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 10. 3. 2015]. ASPI ID: LIT36999CZ.

¹⁹⁷ Tuto variantu upřednostňoval D. Patěk, i když ji zároveň díky konstrukci, při níž vzniká již od počátku promlčené právo, označoval za poněkud diskutabilní. In: PATĚK, D. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 56.

¹⁹⁸ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., op. cit. sub 33, s. 144.

patří mezi „práva s pohledávkou spojená“ nebylo pochyb již za předchozí právní úpravy.¹⁹⁹ Nadto ponechal zákonodárce nadále výslovně neřešenou otázku osudu smluvní pokuty při postoupení utvrzené pohledávky, která by spíše zasloužila výslovnou legislativní úpravu. Existuje totiž podstatná neshoda mezi ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu ČR na jedné straně, která bude díky minimu změn v úpravě postoupení pohledávky i nadále relevantní, a odbornou literaturou na straně druhé. Není zpochybňována skutečnost, že smluvní pokuta skutečně náleží mezi „práva spojená s pohledávkou“ a jako taková postoupenou pohledávku následuje. Rozpory však panují ohledně rozsahu v jakém se tak děje. Nejvyšší soud ČR v rozsudku ze dne 28. 8. 2006, sp. zn. 32 Odo 469/2005, uzavřel, že není-li výslovně ujednáno jinak, „*Pohledávka, která je zajištěna smluvní pokutou, přechází na postupníka včetně práva na smluvní pokutu bez ohledu na to, zda toto právo spojené s pohledávkou bylo v době postoupení pohledávky již splatné, či dosud nesplatné, popřípadě se jednalo teprve o budoucí nárok. Není přitom rozhodné, zda právo spojené s postupovanou pohledávkou je či není samostatně uplatitelné.*“²⁰⁰ Naproti tomu D. Patěk, na jehož stranu se plně přikláním,²⁰¹ podrobil tuto rozhodovací praxi Nejvyššího soudu ČR kritice v tom smyslu, že soud vůbec nerozlišuje mezi akcesorickým ujednáním o smluvní pokutě, právy na smluvní pokutu, která z něj případně mohou vzniknout po postoupení pohledávky, a právy na smluvní pokutu vzniklými před postoupením pohledávky.²⁰² Při postoupení pohledávky přechází na postupníka rovněž ujednání o smluvní pokutě jakožto právo s pohledávkou spojené a zároveň právo požadovat za podmínek sjednaných v tomto ujednání úhradu smluvní pokuty. Pokud však před postoupením pohledávky došlo k porušení utvrzené povinnosti a bylo tak založeno

¹⁹⁹ ŠKÁROVÁ, M. In ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1570.

²⁰⁰ Shodně i další rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 2006, sp. zn. 32 Odo 475/2005; ze dne 26. 9. 2006, sp. zn. 32 Odo 473/2005; ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 29 Cdo 1822/2007.

²⁰¹ Argumentaci D. Patěka dává za pravdu i T. Tintěra. In: TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012. s. 85; A rovněž na něj ve svém odborném článku odkazují S. Černá a K. Kulhánková. In: ČERNÁ, S., KULHÁNKOVÁ, K. *Smluvní pokuta v NOZ. Rekodifikace & praxe*. 2013, roč. 1., č. 11. s. 7.

²⁰² PATĚK, D., op. cit. sub 72, s. 294 a násl.

právo na smluvní pokutu, pak je toto právo na postupované pohledávce nezávislé a jako takové zůstává plně v dispozici postupitele. Tuto skutečnost by *de lege ferenda* bylo vhodné v OZ výslovně stanovit. Výše uvedené závěry samozřejmě mohou strany ve smlouvě jakkoli modifikovat.

Obdobná je situace v případě odstoupení od smlouvy, kde však zákonodárce předešel možným pochybnostem a výslovně stanovil v § 2005 odst. 2 zachování práva na zaplacení smluvní pokuty vzniklého před odstoupením. Ustanovení je svým charakterem pouhou deklarací skutečnosti vyplývající už ze samotné povahy institutu smluvní pokuty. Již vzniklé právo na zaplacení smluvní pokuty nemůže být vzhledem ke své nezávislosti na hlavním závazku odstoupením od smlouvy dotčeno.²⁰³ Avšak vzhledem k častému zpochybňování zachování práva na smluvní pokutu v případě odstoupení od smlouvy s účinky *ex tunc* (tyto účinky mělo dříve odstoupení též dle SOZ, kdežto ObchZ stanovil účinky odstoupení *ex nunc*), které bylo zapříčiněno chybným rozšiřováním akcesority i na právo na zaplacení smluvní pokuty, je výslovná úprava na místě.²⁰⁴

3.4 Zneužití smluvní pokuty

Od neplatnosti ujednání o smluvní pokutě pro rozpor s dobrými mravy (kapitola 2.4) je nutné odlišit zneužití práva nepožívající právní ochrany dle § 8 OZ. Užitá dikce tohoto ustanovení (*Zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.*) je zpřesnění předchozích ustanovení, která na tuto problematiku dopadala (§ 3 odst. 1 SOZ a § 265 ObchZ). Ustanovení § 3 odst. 1 SOZ bylo současnému znění dosti vzdáleno a problém

²⁰³ Shodně PATĚK, D. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 57; a TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012. s. 83.

²⁰⁴ Tak např. v monografii Zajištění závazků v České republice se uvádí, že „*odstoupí-li věřitel od smlouvy, tato smlouva se ukončuje ex tunc a nárok na smluvní pokutu tak zanikne, pokud již před tímto odstoupením vzniknul.*“ In: GIESE, E. In GIESE, E., DUŠEK, P., PAYNE-KOUBOVÁ, J., DIETSCHOVÁ, L. *Zajištění závazků v České republice*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. s. 289; shodně I. Štenglová v komentáři k § 302 ObchZ konstatuje, že z obecné právní úpravy odstoupení od smlouvy nelze jednoznačně dovodit, že se odstoupení nedotýká nároku na zaplacení smluvní pokuty. In: ŠTENGLOVÁ, I. In ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 965.

spočíval zejména v absolutní neplatnosti, se kterou bylo zneužití spojováno, což se mohlo ve svých důsledcích obrátit i proti druhé straně.²⁰⁵ Ustanovení § 265 ObchZ bylo současné úpravě podstatně bližší, neboť stanovilo, že „výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepoživá právní ochrany.“ Ani tato dikce nebyla bezvadná pro užití pojmu „výkon práva“, neboť zneužití práva je za rámcem tohoto práva, tudíž se nejedná o výkon práva, nýbrž jde o protiprávní (neodvolený) čin.²⁰⁶ Jelikož se však ve vztahu k ObchZ jedná o rozdíl podstatný pouze v teoretické rovině, nadále bude aplikovatelná dosavadní judikatura týkající se odepření právní ochrany výkonu práva na smluvní pokutu pro rozpor s poctivým obchodním stykem.

Předpokladem aplikace § 8 OZ je pak existence právního jednání, a tudíž i jeho bezvadnost, a návrh osoby zneužitím práva dotčené.²⁰⁷ Právě pro nutnou bezvadnost právního jednání je třeba důsledně rozlišovat mezi vadným právním jednáním a zneužitím práva, na což upozornil i Nejvyšší soud ČR např. v rozsudku ze dne 7. 12. 2011, sp. zn. 32 Cdo 542/2010, když konstatoval: „Právě předpokladem aplikace ustanovení § 265 obch. zák. je platný právní úkon, z něhož je právo uplatňováno.“ Jak na několika příkladech soudních rozhodnutí ukazuje D. Patěk, soudům činí rozlišování mezi vadnou smluvní pokutou a jejím zneužitím časté obtíže.²⁰⁸ Z hlediska smluvní pokuty v obchodních vztazích budou i nadále pro závěr, zda došlo ke zneužití smluvní pokuty, základním kritériem zásady poctivého obchodního styku, neboť právě v nich se odráží specifikum podnikatelů jakožto profesionálů.²⁰⁹ Za argumentace obdobné jako v kapitole 2.4 i pro případ zneužití smluvní pokuty lze plně souhlasit se závěrem učiněným Nejvyšším soudem ČR v rozhodnutí publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 17/2010: „Samotná skutečnost, že smluvní pokuta je nepřiměřeně vysoká, neodůvodňuje aplikaci ustanovení § 265 obch. zák.,

²⁰⁵ NEČAS, P., POSPÍŠIL, J., op. cit. sub 33, s. 38.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ PATĚK, D. *Soudní vymáhání smluvní pokuty*. Obchodní právo. 2006, č. 3. s. 16.

²⁰⁹ Blíže k použitelnosti zásad poctivého obchodního styku i za stávající úpravy viz GAJDÍKOVÁ, M. *Zásada poctivého obchodního styku* [online]. s. 17 a násl. 2014 [cit. 12. 3. 2015]. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Dostupné z: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120151624>>.

nýbrž postup soudu podle § 301 obch. zák.“²¹⁰ Jak ale ve vztahu ke smluvní pokutě uvádí Z. Kovařík, praxe ukazuje, že problém poctivosti obchodování nebude ani tak ve výši smluvní pokuty, jako spíše v podmínkách, za nichž byla pokuta sjednána (např. zneužití významného postavení na trhu, zneužití situace, místa, světelných podmínek apod., za nichž je dohoda uzavírána).²¹¹

Mezi případy zneužití smluvní pokuty lze příkladmo uvést záměrné několikaleté otálení s upomenutím utvrzené povinnosti a uplatněním práva na smluvní pokutu. K tomuto Ústavní soud ČR ve svém nálezu konstatoval, že „*postup vedlejšího účastníka, který evidentně záměrně ponechal po více jak dva roky bez povšimnutí neplnění smluvních povinností, ..., aby následně, ..., již jen upomenul celou dlužnou částku a následně podal žalobu ..., je z pohledu dobrých mravů v obchodních stycích svérázný a neměl by zůstat bez odezvy v rozhodnutí obecných soudů.*“²¹² Dalším myslitelným příkladem zneužití práva v souvislosti se smluvní pokutou je započtení pohledávky ke smluvní pokutě proti pohledávce druhé strany za účelem záměrného vyloučení moderace nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty. Podmínkou soudní moderace je totiž existence práva na zaplacení smluvní pokuty v době rozhodování soudu o moderaci.²¹³ Jak poukazuje ve své disertační práci T. Tintěra, s ohledem na chybějící doktrínu i judikaturu je na druhou stranu otázkou, zda by na tuto situaci nedopadal § 1987 OZ o nemožnosti započtení nejisté či neurčité pohledávky.²¹⁴

Dle mého názoru naopak za současné úpravy nemůže dojít ke zneužití smluvní pokuty skrze využití jejího limitačního působení na náhradu škody při úmyslném porušení povinnosti.²¹⁵ Jednak OZ umožňuje vzdání se práva na náhradu škody, v důsledku čehož nebude sjednání smluvní pokuty v minimální výši obcházením

²¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 5. 2009, sp. zn. 32 Cdo 1281/2008, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 17/2010.

²¹¹ KOVAŘÍK, Z., op. cit. sub 19, s. 462.

²¹² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 11. 2001, sp. zn. IV. ÚS 182/01.

²¹³ Viz např. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 11. 2001, sp. zn. 5 Cmo 362/2001; nebo rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 2006, sp. zn. 32 Odo 1007/2006.

²¹⁴ TINTĚRA, T., op. cit. sub 50, s. 159.

²¹⁵ Na nutnost odepření právní ochrany v této situaci poukazoval za předchozí právní úpravy např. J. Šilhán ve svém odborném článku. In: ŠILHÁN, J. *Limitační působení smluvní pokuty v případě úmyslného porušení povinnosti*. Právní rozhledy. 2009, roč. 17, č. 8. s. 10.

zákona, a jednak je stanoveno, že se nepřihlíží k ujednání, které předem vylučuje nebo omezuje povinnost k náhradě újmy způsobené úmyslně nebo z hrubé nedbalosti (§ 2898 OZ). Proto se domnívám, že v případě úmyslného porušení povinnosti s využitím limitačního působení smluvní pokuty na náhradu škody, by se k takové smluvní pokutě nepřihlíželo.²¹⁶

4. Moderační oprávnění soudu

Za bezesporu nejdůležitější a nejpřínosnější změnu, kterou s sebou úprava smluvní pokuty v OZ přinesla, považuji zakotvení obecného moderačního oprávnění soudu vůči nepřiměřeně vysoké smluvní pokutě. Stav nastolený předchozí právní úpravou, která umožňovala moderaci pouze ve vztazích regulovaných ObchZ, lze označit za nevšední, avšak ne zcela nelogický, neboť zakotvení moderačního oprávnění pouze v ObchZ úzce souviselo s jinou úpravou zavinění oproti SOZ.²¹⁷ Chybnost tohoto pojetí pro vztahy podléhající výlučně SOZ ale spočívala v nepřiměřeném, a zejména pro věřitele smluvní pokuty nespravedlivém, následku nepřiměřené vysoké smluvní pokuty, kvůli které došlo ke zneplatnění celého ujednání o smluvní pokutě.

V OZ, jehož snahou je favorizace platnosti právního jednání před jeho neplatností, musel být tento stav napraven. Neplatnost má být nadále právním prostředkem *ultima ratio*, jehož aplikace přichází v úvahu až při neexistenci jiných možností zhojení či napravení nedostatků právního jednání. Jak uvádí J. Salač: „Moderní právo zásadně dává přednost odstranění vad předmětné smlouvy jako takové – *projev zásady favor contractus*.“²¹⁸ Mezi tyto možnosti patří právě zákonem stanovená oprávnění soudů za určitých podmínek korigovat či doplnit jednání stran a tím ho ochránit před neplatností. Vedle moderace nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty

²¹⁶ Shodně TINTĚRA, T., op. cit. sub 50, s. 159.

²¹⁷ Jako modifikaci možnosti navrhnout uplatnění moderačního práva spatřoval J. Dvořák podmínění povinnosti dlužníka platit smluvní pokutu jeho zavinění k porušení utvrzené povinnosti. In: DVOŘÁK, J. In KNAPP, V. a kol. *Občanské právo hmotné*. 2. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1998. s. 123 a násl.

²¹⁸ SALAČ, J. K *problematicke rozporu s dobrými mravy a zákonným zákazem*. Právní rozhledy. 1997, č. 10. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 10. 2. 2015]. ASPI ID: LIT22454CZ.

lze v tomto smyslu zmínit i povinnost soudu odstranit neplatnost spočívající v nezákonném určení rozsahu tím způsobem, že jej změní tak, aby odpovídal spravedlivému uspořádání práv a povinností (§ 577 OZ). Ačkoli se to na první pohled nemusí zdát, jsou tyto možnosti poskytnuté soudům ve výsledku „záchranou“ autonomie vůle stran, neboť bez nich by tato nebyla ušetřena podstatně závažnějším zásahu v podobě zneplatnění celého právního jednání. Rozhodně bych soudní moderaci neoznačil za antiliberální prostředek zásahu do soukromoprávního vztahu, jak činí někteří autoři.²¹⁹

Pro smluvní pokutu v obchodních vztazích je úprava moderačního práva kontinuální až na výjimku v podobě její výslovné návrhovosti, a proto lze i nadále vycházet z dosavadní judikatury na toto téma dopadající.

4.1 Předmět a podmínky moderace

Jak stanoví § 2051: „*nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud na návrh dlužníka snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta.*“ Aby mohl soud vůbec přistoupit k moderaci, je zřejmé, že musí dojít k uplatnění smluvní pokuty v soudním řízení a právě takto uplatněná smluvní pokuta může být za splnění dalších podmínek předmětem moderace.²²⁰ Moderovat lze přitom pouze výslednou částku smluvní pokuty, nikoli vlastní způsob jejího určení, což je podstatné zejména u smluvní pokuty, jejíž výše je odvislá od délky prodlení dlužníka.²²¹

Pokud se jedná o výše zmíněné podmínky moderace, přímo z dikce § 2051 vyplývá, že se musí jednat o smluvní pokutu nepřiměřeně vysokou, že je zapotřebí návrh dlužníka a že výše škody způsobené porušením utvrzené povinnosti a vzniklé do doby soudního rozhodnutí nesmí být rovna či vyšší než výše nepřiměřené smluvní pokuty. Tím ale výčet podmínek moderace nekončí a většina z nich už byla podrobně

²¹⁹ Např. TINTĚRA, T., op. cit. sub 50, s. 146.

²²⁰ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 74.

²²¹ Viz rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 3. 2. 1994, sp. zn. 15 Co 481/93, publikovaný v periodiku Soudní judikatura pod pořadovým číslem 45/1999. In: Soudní judikatura. Wolters Kluwer, 1999, č. 5. s. 170.

rozebrána v předchozích kapitolách této práce. Ujednání o smluvní pokutě musí nejprve obstát z hlediska zdánlivosti (§ 554) a neplatnosti (§ 580) právního jednání a zároveň nesmí být smluvní pokuta zneužita (§ 8). Navíc jsou soudy v moderačním oprávnění díky konstitutivnímu charakteru rozhodnutí omezeny podmínkou existence práva na smluvní pokutu.²²²

Jako pozitivní vnímám výslovné zakotvení podmíněnosti moderačního práva návrhem dlužníka. Tato podmínka byla dovozována převážnou většinou autorů již za předchozí právní úpravy a s jejich argumentací se plně ztotožňuji. V první řadě dlužník by měl vědět, co je pro něj dobré.²²³ D. Patěk rovněž upozorňuje na skutečnost, že jediné skrze návrh dlužníka se moderace stane předmětem soudního jednání a obě strany se k ní mohou plně vyjádřit.²²⁴ Nadále tak již nebude co do otázky nutnosti návrhu dlužníka použitelný judikát, který dovedl, že soud je povinen nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu liberovat bez ohledu na to, zda některý z účastníků použití moderačního práva soudu navrhne.²²⁵ V jiném ohledu však bude dobré i nadále u tohoto soudního rozhodnutí setrvat, a sice, že „*námitka moderace smluvní pokuty vznesená až u odvolacího soudu není uplatněním nového nároku, ale jen návrhem dlužníka (resp. žalovaného), který není uplatněním nové skutečnosti ve smyslu § 205a a § 211 OSŘ, a tento návrh tak nepodléhá koncentraci řízení.*“ Jak k tomuto dodává T. Tintěra, skutečnost, že nebyl vznesen návrh na soudní moderaci v řízení před soudem prvního stupně, není způsobitelným odvolacím důvodem dle § 205 a § 205a OSŘ.²²⁶ To, že je moderační právo soudu podmíněno návrhem dlužníka, ale neznamená, že by jím bylo podmíněno i zkoumání přiměřenosti smluvní pokuty. Soud musí tuto otázku posoudit už z toho důvodu, že nepřiměřenost smluvní pokuty by ve spojení s dalšími okolnostmi mohla vést k absolutní neplatnosti ujednání o smluvní pokutě, k čemuž je soud povinen přihlídnout *ex offio*.

²²² Viz judikatura uvedená v pozn. pod čarou č. 214.

²²³ Např. KOVARÍK, Z. *Smluvní pokuta*. Právní rozhledy. 1999, roč. 7, č. 9. s. 465.

²²⁴ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 79.

²²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 1. 2008, sp. zn. 32 Cdo 3853/2007, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 73/2008.

²²⁶ TINTĚRA, T., op. cit. sub 55, s. 78.

Elementární podmínkou vyplývající ze samotné podstaty moderačního oprávnění je nepřiměřenost smluvní pokuty. Jak při zohlednění základních funkcí smluvní pokuty uvádí J. Bejček, konvenční pokuta by měla být přiměřeným utvrzovacím a nátlakovým prostředkem k udržení smluvně konformního jednání partnera a rozhodně by neměla sloužit jako nástroj k dosažení mimořádného zisku.²²⁷ T. Vítek v souvislosti s výší smluvní pokuty podotýká, že z hlediska právní jistoty by bylo prospěšnější v OZ stanovit hranice a meze smluvní pokuty zákonem, přičemž argumentuje tím, že judikatura nebyla schopna za dobu účinnosti ObchZ jednoznačným způsobem hranici přiměřenosti smluvní pokuty stanovit.²²⁸ S touto výtkou není možné souhlasit. S ohledem na variabilní charakter smluvní pokuty, která bývá ve smlouvách vždy přizpůsobena konkrétním smluvním okolnostem, je zřejmé, že nelze obecně stanovit maximální výši smluvní pokuty.²²⁹ Zákon proto logicky nemůže stanovit taxativní výčet hledisek, ze kterých by soudy při posouzení přiměřenosti smluvní pokuty měly vyjít, a už vůbec nemůže stanovit určitou hranici, jejíž překročení by automaticky znamenalo nepřiměřenost smluvní pokuty.

Na rozdíl od fáze moderace smluvní pokuty nejsou pro posouzení její přiměřenosti zákonem stanoveny žádné obligatorní aspekty. J. Lasák proto označuje posouzení nepřiměřenosti smluvní pokuty za normu s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, která přenechává soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého předem neomezeného okruhu okolností.²³⁰ D. Patěk zdůrazňuje nutnost komplexnosti tohoto uvážení.²³¹ Právní věda

²²⁷ BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P., op. cit. sub 1, s. 149.

²²⁸ VÍTEK, T. *Smluvní pokuta v novém občanském zákoníku*. In: DĚDIČ, J., KOTOUČOVÁ, J. *Podnikatel a rekonstrukce obchodního práva*. Praha: VŠAP, 2009. s. 130.

²²⁹ K tomu např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2009, sp. zn. 23 Cdo 4784/2008: „Přiměřenost výše smluvní pokuty je třeba posoudit v každém případě individuálně s ohledem na všechny zvláštnosti daného případu; závěry o přiměřenosti či nepřiměřenosti výše smluvní pokuty lze jen velmi obtížně zobecnit.“

²³⁰ LASÁK, J. In HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 1292.

²³¹ PATĚK, D. *Moderace smluvní pokuty Nejvyššího soudu (kritický pohled)*. Obchodní právo. 2010, č. 2. s. 3.

již mnohokrát podala demonstrativní výčet kritérií,²³² kterými se soudy při posuzování přiměřenosti smluvní pokuty budou zabývat nejčastěji, a rovněž i soudy ve svých rozhodnutích občas některá kritéria zdůrazní. Obvykle se jedná o hodnotu a význam utvrzené povinnosti²³³ k okamžiku uzavření smlouvy, rozumně předvídatelnou újmu hrozící porušením utvrzené povinnosti,²³⁴ zvýšenou rizikovost kontraktu,²³⁵ způsob uzavření ujednání o smluvní pokutě včetně zjištění, která smluvní strana smluvní pokutu v konkrétní výši navrhla,²³⁶ existenci dalších prostředků posilujících postavení věřitele, ať už se jedná o možnost uplatnění dalších sankcí (zejména úroků z prodlení),²³⁷ či zda jsou tu nějaké prostředky zajištění,²³⁸ apod.

Vedle výše uvedených kritérií, dle kterých byla hodnocena přiměřenost smluvní pokuty již za předchozí právní úpravy, je třeba zmínit i kritéria nová, která souvisí s celkovými změnami úpravy smluvní pokuty. Velice podstatným kritériem se v důsledku zavedené bezformálnosti smluvní pokuty stává forma ujednání o smluvní pokutě. Jedním z hlavních kritérií je rovněž pro sjednocení úpravy smluvní pokuty vzájemný poměr smluvních stran, tedy zda se jedná o smluvní pokutu sjednanou mezi podnikateli, zda je podnikatel pouze na jedné straně závazku anebo zda je některá ze smluvních stran slabší smluvní stranou.

Skrze tato výše uvedená kritéria lze přiměřenost smluvní pokuty posoudit k okamžiku jejího uzavření. Právě k tomuto okamžiku je dle T. Tintěry nutné přiměřenost smluvní pokuty zkoumat a případně později nastalé skutečnosti je možné vzít v úvahu až ve fázi moderace smluvní pokuty.²³⁹ Domnívám se, že takto striktní

²³² Většina těchto kritérií je nadále obecně použitelná, ať už za předchozí právní úpravy byla dovozena pro smluvní pokutu dle SOZ či ObchZ. K tomu nejobsáhleji např. TINTĚRA, T. *Do jaké výše je smluvní pokuta ještě přiměřená?* Právní rádce. 2011, č. 12. s. 25 a násl.; NOVÁČEK, R. *Přiměřenost smluvní pokuty a moderační právo soudů.* Právní rozhledy. 2002, č. 3. s. 116 a násl.; PATĚK, D. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 76 a násl.

²³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 32 Cdo 4859/2009.

²³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 96/2001.

²³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 4. 2004, sp. zn. 32 Odo 1047/2003.

²³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 33 Cdo 5364/2007.

²³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 1998, sp. zn. 33 Cdo 237/98.

²³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 33 Cdo 3072/2000.

²³⁹ TINTĚRA, T., op. cit. sub 50, s. 127.

dělení není na místě a určité problémy s ním má i autor sám, když mezi kritéria svědčící o možné nepřiměřenosti smluvní pokuty řadí otázku, zda nedošlo k porušení utvrzené povinnosti v důsledku právního omylu zavázaného.²⁴⁰ Fáze posouzení přiměřenosti smluvní pokuty a fáze její moderace jsou spolu úzce spjaté, když v obou fázích se soud zabývá tou samou otázkou, a sice přiměřeností smluvní pokuty. Jak k tomu uvádí D. Patěk, fáze moderace je „prostou“ konkretizací fáze posouzení přiměřenosti, jelikož soud musí stanovit nejvyšší možnou přiměřenou smluvní pokutu.²⁴¹ Proto svoji roli při posuzování přiměřenosti smluvní pokuty mohou sehrát i okolnosti, které nastanou až po uzavření ujednání o smluvní pokutě, jako je dodatečné splnění utvrzené povinnosti, zavinění dlužníka při porušení utvrzené povinnosti, chování věřitele před a po porušení utvrzené povinnosti apod. Sporné je hledisko, zda porušením utvrzené povinnosti došlo ke vzniku škody či nikoli, neboť z teoretického pohledu by relevance tohoto hlediska byla průlomem do povahy smluvní pokuty jako paušalizace náhrady škody, na druhou stranu ve spojení s dalšími okolnostmi případu může tato skutečnost mít na úvahy soudu určitý vliv. Naopak jako kritérium lze prozatím zcela vyloučit „osobní, majetkové či sociální poměry povinného.“²⁴²

4.2 Moderace smluvní pokuty

Při kumulativním splnění podmínek uvedených v předchozí kapitole může soud přistoupit k samotné moderaci. Přitom by měl mít na paměti její účel, kterým je „*zmírnit případné nesrovnalosti a příkrostiti, k nimž by mohlo dojít při strohém použití zákona*“ a proto umožnit soudu, „*aby přizpůsobil své rozhodnutí co nejlépe zvláštnímu případu a rozhodoval tak podle potřeb života.*“²⁴³ V obchodních vztazích navíc dochází skrze moderační právo k ochraně zdravého podnikatelského prostředí, k vyrovnávání výrazně hospodářsky rozdílných sil jednotlivých subjektů a v neposlední řadě

²⁴⁰ Tamtéž, s. 135.

²⁴¹ PATĚK, D., op. cit. sub 231, s. 3.

²⁴² BEJČEK, J. *Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou“ a „slabší“ vyjednávací pozici obchodního partnera.* Obchodněprávní revue. 2011, č. 1. s. 14.

²⁴³ Rozhodnutí Krajského soudu v Karlových Varech ze dne 3. 7. 1951, sp. zn. 6 Ok 56/51, uveřejněné ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 144/1951.

k nastavení mantinelů za účelem zamezení vzniku neúnosných rizik.²⁴⁴ Na druhou stranu by při procesu moderace smluvní pokuty mělo být soudem reflektováno, že institut smluvní pokuty slouží ke zlepšení postavení věřitele, který skrze něj dává najevo, že má na splnění utvrzené povinnosti zvýšený zájem. Dlužník je pak tím, kdo utvrzenou povinnost porušil a měl by nést, mimo jiné, následek v podobě oprávněné sankce.

OZ převzal spornou dikci svědčící o oprávnění, a nikoli povinnosti soudu k užití moderačního práva. Této formulaci Nejvyšší soud ČR přikládá značný význam, když v rozsudku ze dne 18. 1. 2005, sp. zn. 32 Odo 400/2004, prohlašuje rozhodnutí soudu o tom, zda použije moderační oprávnění, za jednu ze tří fází (vedle fáze posouzení přiměřenosti smluvní pokuty a fáze její moderace) postupu dle § 301 ObchZ (dnes v tomto ohledu identický § 2051 OZ). Tento výklad užití dikce „může“ dle mého názoru zcela zbytečně komplikuje proces postupu dle § 2051 OZ. Důvody, pro které by soud mohl pochybovat o aplikaci moderačního oprávnění, mají být soudem uváženy již při rozhodování o přiměřenosti smluvní pokuty. Někteří autoři užití výrazu „může“ odůvodňují tak, že chtěl zákonodárce vyslovit výjimečnost zásahu soudu do jinak autonomních poměrů stran.²⁴⁵ Osobně se domnívám, že tohoto výrazu bylo užito k vyjádření skutečnosti, že soud se při moderaci na základě své volné úvahy „může“ pohybovat v určitém rozmezí limitovaném výší škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením utvrzené povinnosti (viz níže).

Moderace následně spočívá ve snížení (nikoli zvýšení)²⁴⁶ smluvní pokuty dle kritérií uvedených v předchozí kapitole na nejvyšší možnou, ještě přiměřenou, výši.²⁴⁷ Kritéria v této fázi budou stejná jako ta při zkoumání přiměřenosti smluvní

²⁴⁴ NOVÁČEK, R. *Přiměřenost smluvní pokuty a moderační právo soudu*. Právní rozhledy. 2002, č. 3. s. 116.

²⁴⁵ Viz např. KOVAŘÍK, Z. *Smluvní pokuta*. Právní rozhledy. 1999, roč. 7, č. 9. s. 465; HUŠEK, J. *K některým otázkám moderačního oprávnění soudu a práva na smluvní pokutu v případě promlčení jistoty*. Obchodní právo. 2009, č. 2. s. 8; PATĚK, D. *Moderace smluvní pokuty Nejvyššího soudu (kritický pohled)*. Obchodní právo. 2010, č. 2. s. 4.

²⁴⁶ Problém nepřiměřeně nízké smluvní pokuty není možné řešit skrze moderační oprávnění soudu.

²⁴⁷ D. Patěk k tomuto výstižně uvádí: „Stanovení takové hranice pochopitelně vyžaduje tvůrčí přístup soudu k posouzení a řešení předmětného sporu a vzhledem k nemožnosti stanovit obecná pravidla výpočtu přiměřené smluvní pokuty jde jednoznačně o případ volné úvahy soudu. Navíc každé stanovení této

pokuty, přičemž zákon zde stanovuje povinnost soudu přihlédnout k hodnotě a významu utvrzené povinnosti. Soud je při moderaci limitován výší škody vzniklé porušením utvrzené povinnosti k okamžiku soudního rozhodnutí. Při neexistenci takové škody se proto nabízí otázka, zda by soud mohl skrze moderaci smluvní pokutu zcela vyloučit. S odkazem na Z. Kovaříka, který uvádí, že ani moderovaná smluvní pokuta by na jistou represi neměla rezignovat,²⁴⁸ je možné takový postup soudu vyloučit. V případě škody vzniklé po rozhodnutí o moderaci se limitační role obrací a je to naopak smluvní pokuta, která svou původní nepřiměřenou výší limituje nárok na náhradu škody později vzniklé.

Výše uvedená limitace moderace platí pouze pro smluvní pokutu paušalizující náhradu škody. Jejím smyslem je zachování uhrazovací funkce smluvní pokuty, a pokud by taková hranice stanovena nebyla, věřitelovo postavení by bylo v důsledku sjednání smluvní pokuty znevýhodněno, což je v rozporu se samotnou podstatou smluvní pokuty jako utvrzovacího nástroje. Pro smluvní pokutu sjednanou vedle nároku na náhradu škody tato limitace nemá opodstatnění, a proto může být snížena i pod výši skutečně vzniklé škody. Uvedené platí i pro limitaci náhrady škody vzniklé po rozhodnutí o moderaci původní nepřiměřenou výší smluvní pokuty.²⁴⁹ Zjednodušeně řečeno smluvní pokuta a náhrada škody jsou na sobě v takovém případě nezávislé, což ale ze znění zákona explicitně nevyplývá.

V důsledku moderace právo na smluvní pokutu v rozsahu snížení zaniká. Soud by proto měl vyjádření o tom, že pokutu snižuje na určitou výši, pojmout přímo do výroku svého rozhodnutí a následně samozřejmě tento výrok náležitě odůvodnit. V rozsudku ze dne 30. 4. 2009, sp. zn. 23 Cdo 1646/2007, Nejvyšší soud ČR konstatuje,

*hranice je jedinečné pro daný případ – i když dojde k porušení téže povinnosti z téže smlouvy, nelze bez dalšího přiznat tutéž maximální výši přiměřené smluvní pokuty. Dokonce i kdyby danou povinnost porušil tentýž subjekt tímž způsobem, není možné konstatovat totožnost skutkového základu sporu, neboť bude třeba zohlednit „recidivu“ dlužníka, jež jako nové kritérium povede k navýšení oné ideální nejvyšší přiměřené smluvní pokuty (bude totiž na místě výrazněji akcentovat sankční roli smluvní pokuty.“ In: PATĚK, D. *Moderace smluvní pokuty Nejvyššího soudu (kritický pohled)*. Obchodní právo. 2010, č. 2. s. 8.*

²⁴⁸ KOVAŘÍK, Z., op. cit. sub 19, s. 465.

²⁴⁹ Obdobně TINTĚRA, T., op. cit. sub 4, s. 179.

že „chybí-li v rozhodnutí odůvodnění výše moderované smluvní pokuty, je takové rozhodnutí nepřezkoumatelné pro porušení zásad vyplývajících z § 157 OSŘ.“

Z toho, že smluvní pokuta je snížena konstitutivním rozhodnutím soudu a ve zbylé části zaniká, logicky vyplývá, že nárok na případnou později vzniklou škodu bude věřitel uplatňovat na základě úpravy práva na náhradu škody. Oproti dikci poslední věty § 301 ObchZ: „K náhradě škody vzniklé později...“, došlo ke změně a § 2051 OZ stanoví: „K náhradě škody, vznikne-li na ni později právo, ...“ Smyslem předmětné věty je jakási reparace již zaniklé části práva na smluvní pokutu skrze částečné obnovení práva na náhradu škody, které by jinak bylo smluvní pokutou vyloučeno.²⁵⁰ Později tedy nevzniká právo na náhradu škody, ale škoda sama o sobě a právo k její náhradě musí založit právě toto ustanovení. Tuto konstrukci dle mého názoru lépe vystihuje původní znění obsažené v § 301 ObchZ.

Z důvodu výše zmíněných nedostatků § 2051 se domnívám, že toto ustanovení by z úpravy smluvní pokuty v OZ nejvíce zasloužilo novelizaci, která tyto nedostatky odstraní a zpřesní jeho znění. *De lege ferenda* by tak § 2051 mohl znít: „*Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu soud na návrh dlužníka sníží s přihlédnutím k hodnotě a významu utvrzené povinnosti. Soud je přitom limitován výší škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta, vyjma případu, kdy je smluvní pokuta ujednána vedle práva na náhradu škody. K náhradě škody vzniklé později je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty.*“

²⁵⁰ PATĚK, D., op. cit. sub 17, s. 83.

Závěr

Institut smluvní pokuty v sobě ukrývá celou řadu problematických aspektů, což je zapříčiněno jeho relativně stručnou a téměř výhradně dispozitivní právní úpravou. Základním cílem této práce bylo zhodnocení dopadů nové právní úpravy na institut smluvní pokuty zejména v obchodních vztazích. Po obecněji pojaté úvodní části, jsem se zaměřil na základní tematické okruhy, do nichž lze institut smluvní pokuty rozčlenit – ujednání o smluvní pokutě, právo na úhradu smluvní pokuty a moderační oprávnění soudu, přičemž jsem vždy cílil na otázky, ke kterým se právní doktrína ani judikatura dosud nedokázaly uspokojivě vymezit. V práci jsem došel k následujícím závěrům.

Velkým přínosem je pro institut smluvní pokuty odstranění dvojkolejnosti závazkového práva, přičemž současná obecně platná úprava smluvní pokuty se blíží zejména předchozí právní úpravě platné pro obchodní závazkové vztahy. Z historického vývoje systematického zařazení institutu smluvní pokuty lze vyzorovat, že smluvní pokuta, aniž by se jakkoli měnily její funkce, byla nejdříve pojímána jako prostředek náhrady škody, následně jako prostředek zajištění a nyní je řazena mezi utvrzení dluhu, což nejlépe vystihuje její specifickou povahu. I nadále je smluvní pokuta ujednáním akcesorickým. Při vyvozování důsledků z její akcesorické povahy je však nesmírně důležité rozlišovat mezi plně akcesorickým ujednáním o smluvní pokutě a právem na úhradu smluvní pokuty, které se po svém vzniku osamostatňuje a dále je již na hlavním závazku nezávislé. Právě s tímto rozlišováním má dosud právní doktrína i judikatura časté problémy.

S OZ nabývají na významu základní funkce smluvní pokuty. Strany nadále můžou různým způsobem upřednostňovat jednu funkci na úkor dalších a též některou z nich zcela eliminovat. Přitom by se měly mít na pozoru, zda již neopouští podstatu smluvní pokuty a nepřibližují se k jiným, smluvní pokutě blízkým, institutům. V této souvislosti lze zmínit úroky z prodlení, jež jsou se smluvní pokutou často zaměňovány, ačkoli jsou svými funkcemi ke smluvní pokutě speciální. Pokud smluvní strany svým ujednáním vybočí z mantinelů smluvní pokuty a zároveň nevybočí z limitů autonomie vůle stran, bude jejich ujednání platné jako ujednání nepojmenované smluvní klauzule a úprava smluvní pokuty se na něj může analogicky vztahovat, pokud bude úpravou tomuto ujednání nejbližší.

Pokud se jedná o ujednání o smluvní pokutě, za největší změnu lze označit upuštění od požadavku jeho písemné formy. Pro oblast obchodních vztahů lze tuto změnu jenom uvítat. V době, kdy je většina smluv uzavírána skrze elektronické komunikační prostředky, by byl požadavek písemné formy zbytečným formalizmem. Při neformálním ujednání smluvní pokuty si musí věřitel patřičně ohlídat prokázání existence a výše smluvní pokuty. Ujednání o smluvní pokutě může být založeno pouze vícestranným právním jednáním, přičemž může mít i podobu smlouvy ve prospěch třetí osoby či o plnění třetí osoby, i když takové případy budou v praxi spíše výjimečné. Mezi nejproblematictější obsahové náležitosti ujednání patří přesné vymezení jednak utvrzené povinnosti a jednak výše smluvní pokuty. Strany by nadále měly určitosti ujednání věnovat patřičnou pozornost, aby jejich ujednání nebylo pro neurčitost shledáno zdánlivým, kdy se vůbec nejedná o právní jednání. Zároveň lze ale očekávat, že soudy budou vyvíjet větší úsilí při odstraňování nejasností výkladem, jehož základní pravidla OZ vymezuje a dbá přitom zejména na vůli jednajících. Zásada autonomie vůle stran se skrze favorizaci platnosti právního jednání před jeho neplatností příznivě projevuje z hlediska vad ujednání o smluvní pokutě. Odpadá převážná část důvodů, pro které byla nejčastěji shledávána neplatnost ujednání o smluvní pokutě. Neplatnost by v OZ měla být prostředkem *ultima ratio*, jehož aplikace přichází v úvahu až při nemožnosti využití prostředků zhojení či napravení nedostatků právního jednání, jako je například pro případ nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty moderační oprávnění soudu.

Právo na úhradu smluvní pokuty zůstává v otázkách vzniku, splatnosti a úhrady bez zásadních změn a v teorii ani praxi tyto otázky nečiní zásadní problémy. OZ přinesl vyřešení sporné situace vzniku „jednotlivých“ práv na smluvní pokutu, která je závislá na délce prodlení se splněním hlavního závazku, po promlčení utvrzené povinnosti. Jelikož promlčením tato povinnost zaniká, dlužník již nadále nemůže utvrzenou povinnost porušovat, pročež je vyloučen vznik dalších práv na smluvní pokutu. Kde naopak OZ spornou situaci zásadně nemění, je otázka cese utvrzené pohledávky. Na tuto situaci má dosavadní judikatura teoreticky nesprávný náhled, když dovozuje, že s postoupenou pohledávkou přecházejí i již vzniklá práva na úhradu smluvní pokuty. Na místě by proto byla výslovná úprava v zákoně, obdobná úpravě osudu smluvní pokuty při odstoupení od hlavního závazku.

Ve prospěch autonomie vůle smluvních stran svědčí i zavedení moderace smluvní pokuty jako obecného soukromoprávního institutu a jeho podmínění návrhem dlužníka. V důsledku celkových změn, které OZ přinesl, vznikla některá nová kritéria pro posouzení přiměřenosti smluvní pokuty. Příkladem lze uvést formu ujednání o smluvní pokutě či povahu smluvních stran, tedy zda jsou stranami ujednání podnikatelé a zda je některá ze smluvních stran slabší smluvní stranou. Zároveň je třeba poznamenat, že znění § 2051, ve kterém je moderační oprávnění soudu zakotveno, obsahuje několik nedostatků, pro které by z úpravy smluvní pokuty nejvíce zasloužilo pozměnit. Tyto nedostatky by ale neměly mít výrazné dopady do praxe.

Jelikož je úprava smluvní pokuty v nosných bodech úpravou kontinuální, její velikou výhodu spatřuji v převážné použitelnosti dosavadní obsáhlé judikatury, samozřejmě vyjma případů, kde došlo v důsledku nové právní úpravy ke změně. Na druhou stranu v některých ohledech se může jednat o nevýhodu jako například ve výše zmíněném případě postoupení utvrzené pohledávky.

Na úpravu smluvní pokuty je nutné v OZ nahlížet v širších souvislostech při reflektování základních zásad, na kterých je OZ postaven. Vedle změn přímo vyplývajících z úpravy smluvní pokuty se tímto způsobem lze dobrat mnoha dalších posunů, kterými smluvní pokuta v OZ prošla. Všechny změny hodnotím zásadně pozitivně a domnívám se, že popularita a četnost výskytu smluvní pokuty, a tím i její význam v obchodních vztazích do budoucna ještě vzroste. Nová úprava z ní dělá ještě flexibilnější institut, který může přesně odpovídat konkrétním potřebám stran a zároveň výrazně snižuje rizika, pro která dříve nemusela smluvní pokuta dostát očekáváním, jež do ní smluvní strany vkládaly.

Seznam zkratek

OZ - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

SOZ - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ObchZ - zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BEJČEK, J., ELIÁŠ, K., RABAN, P. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-337-0.

BEZOUŠKA, P., PIECHOVICZOVÁ, L. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. ISBN 978-80-7263-819-2.

ČERNÁ, S., PLÍVA, S. a kol. *Podnikatel a jeho právní vztahy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-87146-76-7.

DĚDIČ, J., KOTOUČOVÁ, J. *Podnikatel a rekodifikace obchodního práva*. Praha: VŠAP, 2009. ISBN 978-80-86775-21-0.

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8.

ELIÁŠ, K. a kol. *Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. Cenné papíry*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996. ISBN 80-7179-059-1.

FALDYNA, F., HUŠEK, J., POHL, T. *Zajištění a zánik obchodních závazků*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-154-2.

GIESE, E., DUŠEK, P., PAYNE-KOUBOVÁ, J., DIETSCHOVÁ, L. *Zajištění závazků v České republice*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-658-1.

HAJN, P., BEJČEK, J. *Jak uzavírat obchodní smlouvy*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2003. ISBN 80-7201-415-5.

HORÁK, P. *Přehled judikatury ve věcech smluvní pokuty (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. ISBN 978-80-7478-330-2.

JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. *Občanský zákoník. Komentář. II. díl*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-004-1.

KINCL, J., URFUS V., SKŘEJPEK M. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.

KNAPP, V. a kol. *Občanské právo hmotné*. 2. vyd. Praha: CODEX Bohemia, 1998. s. 123 a násl. ISBN 80-85963-51-5.

OVEČKOVÁ, O. *Zmluvná pokuta*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2004. ISBN 80-8078-026-9

PATĚK, D. *Smluvní pokuta v obchodních vztazích*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-538-0.

PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku. 3 díl, Doplněk k prvnímu a druhému dílu: novelizace obchodního zákoníku - zák. č. 142/1996 Sb. a zák. č. 94/1996 Sb.;* B. *Obchodní závazkové vztahy – paragraf 261- 408*. Praha: Linde Praha, 1996. ISBN 80-7201-047-6

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl V*. Repr. pův. vyd. z r. 1937. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-85963-90-6.

SEDLÁČEK, J. *Obligační právo*. 1. Díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-519-9.

ŠTENGLOVÁ, I., PLÍVA, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 13. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-354-7.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-370-8.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-638-9.

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1570. ISBN 978-80-7400-108-6.

TINTĚRA, T. *Závazky a jejich zajištění v novém občanském zákoníku*. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-75-5.

TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-27-4.

WEINHOLD, D. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 978-80-7400-183-3.

Odborné články

BARABÁŠ, I. *Smluvní pokuta v kontextu podnikových transakcí*. [online]. Časopis Všechno, 2012 [cit. 8. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://casopis.vsehrd.cz/2012/03/smluvni-pokuta-v-kontextu-podnikovych-transakci/>>.

BEJČEK, J. *Některé důsledky zákonného a soudcovského ohledu na „slabou“ a „slabší“ vyjednávací pozici obchodního partnera*. Obchodněprávní revue. 2011, č. 1.

- BEJČEK, J. *Právní úprava a interpretační problémy smluvních pokut a úroků z prodlení*. Časopis pro právní vědu a praxi. 1995, č.1. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 20. 1. 2015]. ASPI ID: LIT3755CZ.
- ČECH, P. *K určitosti dohody o smluvní pokutě*. Právní rádce. 2008, č. 3. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 2. 1. 2015]. ASPI ID: LIT29899CZ.
- ČECH, P. *Smluvní pokuta versus úrok z prodlení*. Právní rádce. 2008, č. 4. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 5. 2. 2015]. ASPI ID: LIT30086CZ.
- ČECH, P. *Judikatura ke smluvní pokutě* [online]. Časopis Všechno, 2011 [cit. 5. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://casopis.vsehrd.cz/2011/12/judikatura-ke-smluvni-pokute/>>.
- ČECH, P. *K přiměřenosti smluvní pokuty*. Právní rádce. 2008, č. 5. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 7. 2. 2015]. ASPI ID: LIT30608CZ.
- ČECH, P. *Rekodifikace: Převrat ve smlouvách?* Právní rádce. 2012, č. 9.
- ČERNÁ, S., KULHÁNKOVÁ, K. *Smluvní pokuta v NOZ*. Rekodifikace & praxe. 2013, roč. 1., č. 11.
- DOHNAL, J. *Obrácené odstupné jako smluvní pokuta*. Právní rozhledy. 2011, č. 16.
- ELIÁŠ, K. *Problematická ustanovení nového občanského zákoníku a jejich výklad*. Bulletin advokacie. 2013, č. 11.
- ELIÁŠ, K. *Smluvní pokuta z pohledu právní doktríny i praxe*. Obchodní právo. 2001, č. 10.
- GRULICH, T. *Veřejné zakázky – smluvní pokuta jako hodnotící kritérium*. Právní fórum. 2010, č. 4. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 10. 2. 2015]. ASPI ID: LIT35929CZ.
- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721 – 2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-535-0.
- HUŠEK, J. *Smluvní (konvenční) pokuta v obchodních vztazích*. Obchodní právo. 1994, č. 6.
- KOVÁČOVÁ, A. *Smluvní pokuta v občanskoprávních vztazích*. Právní fórum. 2012, č. 8. s. 355. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 8. 1. 2015]. ASPI ID: LIT42165CZ.
- KOVAŘÍK, Z. *Smluvní pokuta*. Právní rozhledy. 1999, roč. 7, č. 9.
- NOVÁČEK, R. *Přiměřenost smluvní pokuty a moderační právo soudu*. Právní rozhledy. 2002, č. 3.
- ONDREJOVÁ, D. *Závdavek aneb institut zvyšující jistotu při uzavírání smlouvy?* Rekodifikace & praxe. 2013, roč. 1, č. 2.

PATĚK, D. *Moderace smluvní pokuty Nejvyššího soudu (kritický pohled)*. Obchodní právo. 2010, č. 2.

PATĚK, D. *Osud smluvní pokuty při cesi zajištěné pohledávky (aneb k akcesoritě smluvní pokuty)*. Právní rozhledy. 2008, č. 8.

PATĚK, D. *Soudní vymáhání smluvní pokuty*. Obchodní právo. 2006, č. 3. s. 16.

PAVLÍČKOVÁ, I. *Meze smluvní svobody u smluvní pokuty v obchodních vztazích*. Právní fórum. 2010, č. 12. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 10. 3. 2015]. ASPI ID: LIT36999CZ.

PLÍVA, S. *Smluvní pokuta*. Právo a podnikání. 1999, č. 9.

RICHTER, T. *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava*. Obchodněprávní revue 7-8/2013. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 28. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz>>.

SALAČ, J. *K problematice rozporu s dobrými mravy a zákonným zákazem*. Právní rozhledy. 1997, č. 10. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 10. 2. 2015]. ASPI ID: LIT22454CZ.

SLOVÁČEK, J., PROVAZNÍK, J. *K některým otázkám promlčení smluvní pokuty a úroku z prodlení podle staré a nové úpravy*. Právní rozhledy. 2013, č. 20. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 26. 1. 2015]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz>>.

ŠILHÁN, J. *Limitační působení smluvní pokuty v případě úmyslného porušení povinnosti*. Právní rozhledy. 2009, roč. 17, č. 8.

TÉGL, P. *Zajištění a utvrzení dluhu v novém občanském zákoníku*. Obchodní právo. 2012, č. 10.

TINTĚRA, T. *Do jaké výše je smluvní pokuta ještě přiměřená?* Právní rádce. 2011, č. 12.

TOMSA, M. *Obchodní závazky a nový občanský zákoník*. Obchodní právo č. 7-8/2009. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 20. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.beck-online.cz>>.

Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Zákon č. 101/1963 Sb., zákoník mezinárodního obchodu, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Judikatura

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 11. 2013, sp. zn. I. ÚS 3512/11. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 4. 2005, sp. zn. I. ÚS 625/03. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 11. 2001, sp. zn. IV. ÚS 182/01. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. 10. 1999, sp. zn. IV. ÚS 276/99. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, uveřejněné ve Sbírce nálezů a usnesení ÚS pod č. 14/1998. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3667/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 33 Cdo 2632/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 3. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4281/2011. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 12. 2011, sp. zn. 32 Cdo 542/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 32 Cdo 4859/2009. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2011, sp. zn. 33 Cdo 3008/2009. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 32 Cdo 2127/2009. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 4. 2011, sp. zn. 23 Cdo 947/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 8. 2010, sp. zn. 33 Cdo 2730/2008. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 7. 2010, sp. zn. 33 Cdo 498/2009. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 6. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5280/2009. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 33 Cdo 5364/2007. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 10. 2009, sp. zn. 31 Cdo 2707/2007, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 81/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2009, sp. zn. 33 Cdo 2641/2007. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 29 Cdo 1822/2007. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 5. 2009, sp. zn. 32 Cdo 1281/2008, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 17/2010. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 4. 2009, sp. zn. 23. Cdo 1646/2007. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 3. 2009, sp. zn. 23 Cdo 5143/2008. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2009, sp. zn. 23 Cdo 4784/2008. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 11. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2887/2007. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 8. 2008, sp. zn. 28 Cdo 864/2008. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 7. 2008, sp. zn. 33 Odo 846/2006. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 4. 2008, sp. zn. 32 Odo 1249/2006. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 2. 2008, sp. zn. 30 Odo 128/2006. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 1. 2008, sp. zn. 32 Cdo 3853/2007, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 73/2008. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2007, sp. zn. 32 Odo 1085/2006. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 7. 2007, sp. zn. 32 Odo 612/2005. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2006, sp. zn. 32 Odo 473/2005. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 2006, sp. zn. 32 Odo 475/2005. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 2006, sp. zn. 32 Odo 469/2005. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 8. 2006, sp. zn. 32 Odo 1007/2006. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 29 Odo 2/2005. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 32 Odo 869/2004. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 8. 2005, sp. zn. 33 Odo 875/2005. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 1. 2005, sp. zn. 32 Odo 400/2004. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 32 Odo 1113/2003. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2004, sp. zn. 33 Odo 1118/2004. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 10. 2004, sp. zn. 33 Odo 813/2002. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 33 Odo 111/2004. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 4. 2004, sp. zn. 32 Odo 1047/2003. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2003, sp. zn. 32 Odo 441/2003, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 27/2008. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 5. 2003, sp. zn. 32 Odo 119/2003. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 1. 2003, sp. zn. 32 odo 563/2002. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 29 Odo 426/2001. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2002, sp. zn. 29 Odo 847/2001. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 4. 2002, sp. zn. 33 Odo 96/2001. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 2. 2002, sp. zn. 33 Odo 311/2001. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 2. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1038/2000. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 1. 2002, sp. zn. 33 Odo 771/2001. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 11. 2001, sp. zn. 29 Odo 50/2001. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 7. 2001, sp. zn. 25 Cdo 186/2000. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 4. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1583/2000, publikované v časopise Obchodní právo č. 5/2001, s. 34. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 33 Cdo 3072/2000. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2001, sp. zn. 33 Cdo 1742/99. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12. 2000, sp. zn. 22 Cdo 61/99. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 1999, sp. zn. 29 Cdo 2495/98, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 6/2000. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 1998, sp. zn. 33 Cdo 237/98. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 4. 1998, sp. zn. 2 Odon 90/97, publikované v časopise Právo a podnikání č. 7-8/1998. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1398/96, publikovaný v časopise Právní rozhledy č. 4/1999. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 7. 1996, sp. zn. 3 Cdon 1044/96. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 11. 1927, sp. zn. Rv I 772/27, Vážný, č. 7538. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 9. 1925, sp. zn. Rv I 1070/25, Vážný, č. 5278. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 11. 2001, sp. zn. 5 Cmo 362/2001, publikovaný v časopise Bulletin advokacie č. 5/2002.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. 8. 2009, sp. zn. 23 Co 242/2009, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 11/2011. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 2. 11. 1999, sp. zn. 28 Co 514/99. Předmětná část odůvodnění je uvedena v rámci odvolacího rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1369/2000. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 3. 2. 1994, sp. zn. 15 Co 481/93, publikovaný v periodiku Soudní judikatura pod pořadovým číslem 45/1999. In: Soudní judikatura. Wolters Kluwer, 1999, č. 5. s. 170. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Rozhodnutí Krajského soudu v Karlových Varech ze dne 3. 7. 1951, sp. zn. 6 Ok 56/51, uveřejněné ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS pod č. 144/1951. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 25. 3. 2015].

Další zdroje

GAJDÍKOVÁ, M. *Zásada poctivého obchodního styku* [online]. 2014 [cit. 12. 3. 2015]. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. Dostupné z: <<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120151624>>.

NEČAS, P., POSPÍŠIL, J. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku* [online]. s. 475 [cit. 11. 11. 2014]. Dostupné z: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

TINTĚRA, T. *Smluvní pokuta* [online]. s. 62. 2013 [cit. 22. 12. 2014]. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta. Dostupné z: <http://theses.cz/id/imefhx/_repo_upolrepo_key_6290076204>.

ZACH, T. *Dispozitivnost soukromého práva* [online]. In: Výjezdní seminář z obchodního práva. Sborník příspěvků z roku 2012, 2012. [cit. 22. 12. 2014]. Dostupné z: <<http://www.prf.cuni.cz/tomas-zach-1404045925.html>>.

Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Pracovní verze návrhu zákona, kterým se mění zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník*. [online] s. 1 [cit. 3. 12. 2014]. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/wp-content/uploads/2014/08/Navrh_zmen_NOZ.pdf>.

Abstrakt

Smluvní pokuta jako nástroj utvrzení dluhu v obchodních vztazích

Tématem diplomové práce je smluvní pokuta jako nástroj utvrzení dluhu v obchodních vztazích. Toto téma si autor vybral proto, že smluvní pokuta je tradičním soukromoprávním institutem, který se pro své funkce a relativní jednoduchost sjednání v současné praxi těší veliké oblibě. Smluvní pokuta zlepšuje postavení věřitele. Motivuje dlužníka ke splnění utvrzené povinnosti, neboť při jejím porušení by byl povinen poskytnout věřiteli plnění představující paušální náhradu škody a zároveň sankci. Přestože je smluvní pokuta v praxi hojně užívaným nástrojem, její zákonná úprava je stručná a zdaleka nepostihuje všechny její problematické aspekty. Na aktuálnosti tématu výrazně přidala rekodifikace soukromého práva.

Hlavním cílem diplomové práce je skrze zvolenou metodiku rozebrat proměny právní úpravy smluvní pokuty a jejich dopad na vybrané problematické aspekty institutu smluvní pokuty. Práce hodnotí, zda jsou změny právní úpravy smluvní pokuty řešením dosavadních problémů či nikoli, jaké nové otázky v souvislosti se smluvní pokutou vyvstávají a nakolik jsou závěry bohaté judikatury i nadále relevantní.

Diplomová práce se skládá ze čtyř částí. První část je, jakožto úvodní, věnována obecným otázkám smluvní pokuty. Je zde nastíněn historický vývoj právní úpravy smluvní pokuty, obecné změny závazkového práva v občanském zákoníku a konkrétní přímé změny právní úpravy smluvní pokuty. Rovněž je zde smluvní pokuta obecně charakterizována s ohledem na její systematické zařazení, akcesorickou povahu a funkce, které plní. V souvislosti se smluvní pokutou je třeba důsledně rozlišovat mezi ujednáním o smluvní pokutě a právem na úhradu smluvní pokuty, čemuž odpovídá vymezení druhé a třetí části diplomové práce. Druhá část se totiž zabývá formálními a obsahovými náležitostmi ujednání o smluvní pokutě, jeho výkladem a jeho případnými vadami, včetně jejich důsledků. Třetí část se zabývá právem na úhradu smluvní pokuty. Je zde pojednáno o podmínkách jeho vzniku a splatnosti, důsledcích jeho úhrady či zneužití. Čtvrtá část je zaměřena na moderační oprávnění soudu jakožto specifický nástroj snížení nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty.

Změny, kterými smluvní pokuta prošla, vnímá autor práce veskrze pozitivně, neboť došlo k odstranění několika problematických aspektů. Na druhou stranu, nadále zůstává řešení mnoha sporných otázek smluvní pokuty na právní teorii a soudní rozhodovací praxi. Přesto lze uzavřít, že smluvní pokuta si zachovává svoji pozici tradičního a frekventovaného soukromoprávního institutu.

Summary

Contractual penalty as a means of corroboration of a debt in business relations

The theme of this Master's degree thesis is the contractual penalty as a means of corroboration of a debt in business relations. The author has chosen this topic because the contractual penalty is a traditional private institution, which enjoys great popularity for its function and relative simplicity of negotiation in current practice. The contractual penalty improves a creditor's status. It makes a borrowers fulfil their confirmed obligation since in case of its violation, they would have to provide the creditor with performance representing both generalized compensation of the damage and a penalty. In spite of a frequent use of the contractual penalty, its legislation is rather brief and does not cover all problematic aspects. The relevance of the topic increased with recodification of the private law.

The main aim of the thesis is to explore legislative changes and their impact on selected problematic aspects of the contractual penalty using chosen methodology. The thesis explains whether legislative changes solve existing problems of the contractual penalty or not, what new questions in the context of the a contractual penalty arise and to what extent the conclusions of judicial decision-making practices are still relevant.

The thesis is consists of four sections. Section one is introductory and it describes general issues of the contractual penalty. It outlines historical development of legislation, general changes of the contract law and direct legislative changes of the contractual penalty. The contractual penalty is also characterized in relation to its systematic classification, accessory nature and functions performed. Moreover, it is necessary to distinguish between an agreement on the contractual penalty and a right to fulfil the contractual penalty, which is captured in the second and the third section. The second section deals with formal and content requirements of the agreement on the contractual penalty, its interpretation and potential defects including their consequences. The third section is concerns with the right to fulfil the contractual penalty. It includes the conditions of its creation and maturity,

consequences of its fulfilment, or its abuse. The forth section focuses on judicial moderation privilege as a specific instrument of the excessive contractual penalty reduction.

The author finds it positive that the contractual penalty has undergone changes which removed several problematic aspects. On the other hand, judicial practice and jurisprudence must continue in solving many contentious issues of the contractual penalty. Nevertheless, it may be concluded that the contractual penalty retains its position as a traditional and frequent legal institution of private law.

Klíčová slova

Smluvní pokuta

Utvrzení

Soudní moderace

Key words

Contractual penalty

Corroboration

Judicial moderation